

Belgeler / Documents

ALMANYA NASIL DİRİLDİ VE HARBE HAZIRLANDI?

Günümüz Türkçesine Aktaranlar:

Ökkeş NARİNÇ* & Abdurrahim ŞAHİN & Zeynep GENÇ*** & Azranur TAHİRLER**** & Melis AYTEKİN*******

Öz: TBMM Kütüphanesi kataloglarında yer alan bu eser, 1911 yılında Fransızca'dan-Osmanlı Türkçesi'ne tercüme edilmiştir. Birinci Dünya Savaşı öncesinde Almanya'nın durumunu genel manada değerlendiren bir kitapçık özelliğine sahiptir. Kitapçığın ilk kısmında mütercimim Osmanlı aydınlarına ve İslam ümmetine yönelik seslenişleri, uyarıları ve tavsiyeleri yer almaktadır. Sedan Muharebesi'nde Prusya'nın elde ettiği başarı ve Almanların yaşadığı zorluklar kitapçığın sonraki bölümünü oluştururken devamında Almanlara vatan sevgisinin nasıl aşılandığı ve bu sayede zorlukların üstesinden gelinebileceği detaylıca ele alınmıştır. Kitapçıkta aynı zamanda Almanya'daki cemiyetlerin durumlarına ve faaliyetlerine de değinilmiş, Alman vatanperverliği söz konusu dönem çerçevesinde yorumlanıp değerlendirilmiştir. Hatme kısmında ise Osmanlı Devleti ile Almanya kıyaslanıp devletin büyüklüğünden ve İslam alemindeki etkinliğinden söz edilmiştir. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin aydın kesimine daha çok çalışması için uyarılarda bulunulmuştur. Yazı dili Osmanlı Türkçesi olan 1911 tarihli bu kitapçık, Latin alfabesiyle Türkçe'ye çevrilmiştir. Ayrıca bu çeviriye ek olarak günümüzde kullanımları azalan ve karşılıkları unutulmuş

* Doç. Dr. Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Tarih Bölümü, Yakınçağ Tarihi ABD., onarinc@nku.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9486-8956.

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, sahinabdurrahim61@gmail.com, ORCID: 0009-0009-8841-9335.

*** Lisans Öğrencisi, TNKÜ, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, zeyneppgenc01@gmail.com.

**** Lisans Öğrencisi, TNKÜ, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, azranurtahirler0@gmail.com.

***** Lisans Öğrencisi, TNKÜ, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, melisaytekin@icloud.com.

olması muhtemel kelimelerin anlamları, dipnot şeklinde sayfaların alt kısmına eklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Prusya, Almanya, Fransa, Osmanlı Devleti, Napolyon, Bismarck.

HOW WAS GERMANY RESURRECTED AND PREPARED FOR WAR?

Abstract: This work, which is included in the catalogs of the Turkish Grand National Assembly Library; It was translated from French into Ottoman Turkish in 1911. It has the feature of a booklet that evaluates the situation in Germany in general terms before the First World War. The first part of the booklet contains the translator's addresses, warnings and recommendations to the Ottoman intellectuals and the Islamic Ummah. The success achieved by Prussia in the Battle of Sedan and the difficulties experienced by the Germans constitute the next part of the booklet, and how the love of homeland was instilled in the Germans and how the difficulties could be overcome in this way is discussed in detail. The booklet also touched upon the situation and activities of the societies in Germany, and German patriotism was interpreted and evaluated within the framework of the period in question. In the Hatme section, the Ottoman Empire and Germany are compared and the size of the state and its effectiveness in the Islamic world are mentioned. In addition, warnings were given to the intellectuals of the Ottoman Empire to work harder. This booklet, dated 1911, written in Ottoman Turkish, was translated into Turkish using the Latin alphabet. In addition to this translation, the meanings of words whose use has decreased today and whose equivalents may have been forgotten have been added at the bottom of the pages in the form of footnotes.

Key Words: Prussia, Germany, France, Ottoman Empire, Napoleon, Bismarck.

A.Detaril

Harbe Nasıl Hazırlanıyor?

ALMANYA NASIL DİRİLDİ?

Mütercimi:

Recai

“Devlet; hakikat-i beşeriyenin fevkinde bir devlet”

“Mutlakadır; yeryüzünde inha bir kudrettir.”

Hegel

“Millette hay olan her kuvvet; devletin imlasına”

“hizmet için müsabaka edecektir.”

Hegel

Mukaddime

Osmanlı Mütefekkirînine¹!

Hitab pek cüretkarane, küstahâne ‘ad olunacaktır. Fakat Osmanlı milletinin, İslam ümmetinin düştüğü girive-i² inkıraz³ o kadar derin, o kadar mühlik⁴ bulunmaktadır ki sırf bu tehlike-i ‘uzmayı⁵ birkaç senedir acı acı duymak elemeleri, şiddet bula bula nihayet bu acıları duyup milleti agah⁶ etmesi lazım gelenlere bir hasbihal⁷, bir istirahat⁸ ve belki de hakiki bir tazarruda⁹ bulunmak için bu hitab-ı mütecasiraneye¹⁰ sevk etti. Hükümet-i sabıka zamanında mutlakiyet-i idare olanca istibdadiyla¹¹ te’lifat-ı¹² fikriye, edebiye ve hatta fenniye-yi taht-ı nezarete almıştı. Vatan, millet, istikamet, hamiyet¹³ ve emsali¹⁴ sözler; kâle ve kaleme gelemeyen yazılanı, yazılmayanı, olanı biteni tenkid¹⁵ etmek ve ihtiyacatımız¹⁶ budur demek hem nabemahal¹⁷ ve hemde gayr-ı mümkün idi. Fakat beş seneden beri, tahlis-i¹⁸ vatan ve terakki-yi¹⁹ millet hakkında yazılacak asâr²⁰ için serbesti-yi matbuata²¹ malikiz. Ey vatanperver

¹ Düşünür.

² Çıkılmaz yol, çıkılmaz sokak, içinden çıkılmaz durum.

³ Sönme, çökme.

⁴ Öldürücü.

⁵ En, pek, çok, büyüklük.

⁶ Haberdar olmak, bilmek.

⁷ Karşılıklı sohbet etme.

⁸ Rica etme, isteme.

⁹ Yalvarma, yakarma, tövbe etme.

¹⁰ Bir işi veya davranışı yapmaya kalkışan, yeltenen, cüret eden.

¹¹ Baskı rejimi.

¹² Kaleme alınmış eser.

¹³ Gayret.

¹⁴ Benzeri.

¹⁵ Eleştiri.

¹⁶ Gereksinimler.

¹⁷ Yersiz.

¹⁸ Kurtarma.

¹⁹ İlerleme, artma, yükselme.

²⁰ Eserler.

²¹ Matbaada basılmış şeyler.

edeba²², ulema²³, füzela-yı²⁴ millet! Ey Osmanlı mütefekkirini! Rica ederim bu hitab ve su'alimi²⁵ ma'zur²⁶ görünüz, ne yazıldı?...

Birçok şeyler yazıldı. Fakat bunların ekserisi²⁷ hezeliyyat,²⁸ şahsi²⁹ münaza'at,³⁰ tahkirat-i³¹ mütekebile,³² hülasa³³ redait-i³⁴ ahlakiye ikaz³⁵ ve tenmiye³⁶ edecek şeylerden ibaret değil mi? Birçok mahrumiyetlere ma'ruz kalmış zincirbendler, serbestiye nail oldular mı, en çok muhtaç oldukları şeyi ararlarmış. İnsaf³⁷ edilsin, Osmanlı milletinin, İslam ümmetinin bunlardan mı ibaret idi? Bizler, hele matbuata serbesti verilsin ne ediplerimiz ne ulemalarımız ne mütefekkirlerimiz vardır; onlar neşriyata³⁸ başladılar mı millet birkaç sene içinde başka türlü duygularla, fikirlerle mütehassis³⁹, mütefekkir olmaya başlar der idik. Hayfa⁴⁰ ki ferdayı inkılapta, nasıl ki, ruhu ebedü'l-abâd-ı şâd olsun, Edib-i⁴¹ Azam Kemal merhumun 20-30 sene evvelki vatan şarkısı, vatan tiyatroları ve emsali vatanperverane yazılarıyla çıktıysak hemanü'l-anda o haldeyiz, beş senedir yazılan asâr-ı edebiyenin, eş'arın⁴² ekserisi, ahlakı muhill,⁴³ bazıları adeta

²² Edebiyatçılar.

²³ Alimler.

²⁴ Erdemliler.

²⁵ Soru.

²⁶ Özürlü.

²⁷ Çoğu.

²⁸ Hikaye, öykü, şaka.

²⁹ Kişisel.

³⁰ Çatışmalar, çekişmeler.

³¹ Hakaret etme.

³² Karşılıklı.

³³ Özet.

³⁴ Kötülük, bayağlık.

³⁵ Uyarılma.

³⁶ Ateş içine odun atma, büyütme.

³⁷ Acıma.

³⁸ Yayınlar.

³⁹ Duygulu.

⁴⁰ Yazık.

⁴¹ Edebiyatçı.

⁴² Kafiye sözler, dörtlük.

⁴³ Bozan, hanel getiren.

müstehcen⁴⁴ idi. Rub'-ı⁴⁵ asır evvel “Edebiyat namı altında neşr⁴⁶ olunmadık rezalet kalmadı” denerek o zamanki muharririn⁴⁷ tezyif⁴⁸ edilmişti; zannederim o hal bu günler için dahi baki ve devr-i dilârâ-yı meşrutiyet gibi artık söylenmesi bu itibarla birazda gülünç olmaya başlayan bir devr-i hürriyet için bi'n-nisbe tezyif-i mezkûr⁴⁹ daha münasib⁵⁰ ve musibedir.⁵¹ Edib değilim, vazife-i meşguliyet ve mesleğim bi'l-fil⁵² edebiyat ile iştigale⁵³ müsait değildir.

Yalnız şu kadar var ki ben de bir Osmanlıyım, ben de Osmanlılığın naçiz⁵⁴ bir mütefekkiriyim. Evliya-yı mütefekkirine mütala'at⁵⁵ ve tahsisatımı velev acı olsun, arz edersem bendeki hulus⁵⁶ ve maksattaki samimiyet dolayısıyla ma'zur görüleceğime ümidvarım:

Herkes milletin, devletin selameti için birçok şeyler duyuyor, tenkid edip gidiyor, Bab-ı Ali böyle yapaydı, cihet-i askeriyye şöyle çalışaydı, falan nezaret böyle tedbir kullanaydı şöyle olur böyle giderdi deniyor ve her nezarete her daireye her memura kabahat bulunuyor, sonra da “Millet; layık olduğu hükümete maliktir” nazariyesiyle⁵⁷ bütün millet mes'ul⁵⁸ ve mu'ateb⁵⁹ oluyor. Ey hakiki Osmanlı vatanperver edib ve şairleri, ey Osmanlı mütefekkirini, acaba sizlere düşen bir vazife yok muydu? Sizler elleri bağlı duracak ahkam âleme yalnız tâbi⁶⁰ ve esir mi kalacaksınız! Birkaç şehvani⁶¹ şairlere meydanı boş mu bırakacaksınız! Onların kalemi

⁴⁴ Kötü, çirkin.

⁴⁵ Çeyrek.

⁴⁶ Yayınlama.

⁴⁷ Yazar.

⁴⁸ Bir şeyi küçültmek, değersiz göstermek, alay etmek.

⁴⁹ Zikredilen, adı geçen.

⁵⁰ Uygun.

⁵¹ İnsanın başına ansızın gelen belâ, felâket, dert, sıkıntı.

⁵² Fiili olarak, gerçekten, bizzat.

⁵³ Uğraşı.

⁵⁴ Değersiz.

⁵⁵ Görüş, inceleme.

⁵⁶ İçtenlik

⁵⁷ Uygulamaya bağlı olmayan, düşünce alanında kalan soyut bilgi.

⁵⁸ Sorumlu.

⁵⁹ Azarlanan, paylanan, takdir edilen.

⁶⁰ Bağlanan.

⁶¹ Hırslı.

kırılacak zaman ne vakit gelecek? Sizlerin milleti irşad⁶² ve ihsas⁶³ edecek, yaşamak, yükselmek fikirlerini ilkâ⁶⁴ edecek zamanınız ne vakit irişecektir?... Korkarım ki pek geçe kalacaksınız!...

Ferda-yı inkılapta tanıdığım birkaç muharrir ve şaire kemâl-i tevazu ve ihtiramla⁶⁵ fikirlerimi söyledim. Osmanlı milleti, ansızın bir inkılab karşısında bulundu. Millet, şekl-i hükümet-i hazırâyı tanımaz, ihtiyacatını bilmez, hissiyat-ı vatanperverane ve milliyeyi pek az tanır, bu ali himmet, fedakar, kahraman millet, senelerden beri gördüğü zulümler neticesi fedakarlık hislerini de nispeten gaib⁶⁶ etmiştir, menfaat-i⁶⁷ umumiye ve hususiyeyi tefrikten⁶⁸ acizdir, hülasa hayat nevindeki vazifesini bilmez. Bu yeni fikirler, bu yeni hisler, her gün muhtaç oldukları bir lisan⁶⁹ ile kâh manzum⁷⁰, mensur⁷¹ şiirler (veya şarkılar) halinde, kah makale, roman, tiyatro tarzında yazılmalı, fakat mütemadiyen yazılmalı. Bu mutala'ayı⁷² her bir muhattabım tasvib⁷³ ve tasdik⁷⁴ ediyor doğrusu ya gizlenemez bir şemme-i⁷⁵ hüccab bile göstererek: “Bunları kimseye anlatmak mümkün olmuyor; bu aralık hayât-ı matbuatta şahsi ve firka münaza'atından ziyade revac⁷⁶ bulan bir şey yoktur” diyordu. Evet doğrudur, müşterisiz meta⁷⁷ zayıdır.⁷⁸ Fakat niçin bizim üdeba ve füzulamız⁷⁹ fedakarlıkları yalnız memuriyeti itibarıyla büyük olanlardan veya saireden bekliyorlar ve tenkid ediyorlar? Biraz da kendileri fedakârlık etmelidirler. Bütün ihtiyacat-ı

⁶² Doğru yolu gösteren.

⁶³ Hissettirme.

⁶⁴ Atma.

⁶⁵ Saygı, hürmet.

⁶⁶ Kayıp.

⁶⁷ Çıkar.

⁶⁸ Ayırma.

⁶⁹ Dil.

⁷⁰ Nazmedilmiş.

⁷¹ Manzum olmayan, vezinsiz.

⁷² Okuma, görüş, inceleme.

⁷³ Uygun görme.

⁷⁴ Onaylama, doğrulama.

⁷⁵ Çok az.

⁷⁶ Yaygınlık, sürüm.

⁷⁷ Mal, eşya.

⁷⁸ Kaybolan.

⁷⁹ Erdemliler, bilginler.

mübreme⁸⁰ içinde derhal is'afi⁸¹ elzem⁸² iki şey vardır: Vatanperver mektebler, vatanperver edebiyat. Hiç kimseye hafi⁸³ değildir ki Almanya'yı haziz-i⁸⁴ inkırazdan evc-i⁸⁵ taaliye⁸⁶ is'ad⁸⁷ eden de bu iki unsur mühimdir. Bunların birincisi Maarif Nezareti'ne aittir. Ancak ben nezaretlerden pek bahsetmek istemem. Çünkü o nezaretlere bu samimi ihtiyaçları vatanperverane, nifak⁸⁸ ve nizadan⁸⁹ âri⁹⁰, ferfecilikden beri bir lisan-ı hakiki-yi edebi ile yine ediblerimiz,⁹¹ şairlerimiz, mütefekkirlerimiz anlatabilirler. Bir defa yazmaktan ne çıkar? İki defa on defadan yüzlerce defadan bile bir şey çıkmaz. Asırlardan beri bu ihtiyacı derk⁹² etmemiş olan milletin, hükümetin kuvve-i mefkuresi elbet o kadar mülayim⁹³ olamaz. Mütefekkirler kemal-i sabır ve te'enni⁹⁴, fakat temami-yi faaliyet ve sebat ile her gün birbirini okşar, himaye eder mütala'at ile kah hükümete hitab edip milletin yaralarını sarmasını yalvarmalı; kah millete rica ile, nasıl iktisab-ı⁹⁵ feyz⁹⁶ ve irfan etmesi lazım geleceğini, nelere çalışacağını, kendisinin ne yapması lazım geleceğini ve hükümetten neleri, nasıl bir lisan ile talep etmesi iktiza⁹⁷ edeceğini öğretmeli! Bunların alimi usandırmaması için dahi her an bir şekl-i nevin⁹⁸ ve letif vermeli, sanayi-yi edebiyeye müracaat etmeli. Fikrimce hikayeler, hakiki sahneler, romanlar tiyatrolar, edebi vatanperverane olmakla beraber her birindeki

⁸⁰ Kaçınılmaz, zorunlu.

⁸¹ Rica kabul etme.

⁸² Gerekli.

⁸³ Gizli.

⁸⁴ En aşağı, en alçak yer.

⁸⁵ Doruk, zirve.

⁸⁶ Yükselmek, yücelmek.

⁸⁷ Yükselme.

⁸⁸ İkiyüzlülük.

⁸⁹ Kavgadan.

⁹⁰ Uzak.

⁹¹ Edepli, edebiyatçı.

⁹² Anlama, kavrama, idrâk etme

⁹³ Yumuşak.

⁹⁴ Yavaşlama.

⁹⁵ Çalışarak kazanma.

⁹⁶ Bereket, bolluk.

⁹⁷ Gerekleme, ihtiyaç.

⁹⁸ Yeni.

mevzu⁹⁹ bir fikr-i ulviyi¹⁰⁰ bir haslet-i¹⁰¹ mühimme-i milliyeyi halka ilham¹⁰² ve telkin¹⁰³ için olursa hassasiyet itibarıyla garblılara faik olan şarklılara daha ziyade tesir¹⁰⁴ bahşolur. Hususen bizler istihale¹⁰⁵ devresini geçirmekteyiz. Menkulattan¹⁰⁶ ma'kulata¹⁰⁷ daha seri ve sehil¹⁰⁸ geçebilmek için biraz da siyaset-i fikriye ve edebiye kullanmalı. Ben öteden beri bizde edebiyatın her şeyden ziyade hizmet edebileceğine kanaat-ı kamile ile iman edenlerden idim. Fakat ahiran¹⁰⁹ Fransızca risalet-i mevkuteden¹¹⁰ birinde neşr olunan bir makale “Almanlar harbe nasıl hazırlanıyor” bu imanıma bir kat daha kuvvet verdi. Zaten bizlerde adettir. Bir fikir beyan olundu mu? Frenk fikri olmadıkça makbul¹¹¹ değil, merdud¹¹² veya hiç olmazsa şayan-ı¹¹³ tezyiftir.¹¹⁴ Bu nice zamandır düşündüğüm şeylerin bir Fransız mütefekkeri tarafından ehemmiyetli bir risalede gayet vakıfane ve tarihe müstenid¹¹⁵ olarak yazıldığını okuyunca büyük bir ferah ve inbisat¹¹⁶ hissettim. Hemen tercümesine şıtab¹¹⁷ ile Osmanlı mütefekkerinine ihda¹¹⁸ etmeye karar verdim. Niyetim halis

⁹⁹ Konu.

¹⁰⁰ Yüce.

¹⁰¹ Huy.

¹⁰² Esin.

¹⁰³ Öğretme.

¹⁰⁴ Etkileme.

¹⁰⁵ Değişim.

¹⁰⁶ Nakledilenler.

¹⁰⁷ Akli bilgiler.

¹⁰⁸ Hızlı ve kolay.

¹⁰⁹ Son zamanlarda.

¹¹⁰ Zamânı belli olan, ay, hafta gibi belli zaman aralıklarıyla neşredilen dergi vb.

¹¹¹ Kabul edilen.

¹¹² Reddedilmiş.

¹¹³ Layık.

¹¹⁴ Değersiz göstermeye çalışma, aşağılama, küçültme.

¹¹⁵ Dayanan.

¹¹⁶ Genişleme.

¹¹⁷ Çubukluk.

¹¹⁸ Hediye etmek.

olduğu için bu cüretimin dahi müteakiben¹¹⁹ halisane¹²⁰ telakki¹²¹ olunacağına şüphem yoktur.

Makale okunca görülür ki Prusya hükümeti, 1806'da Napolyon'un dest-i¹²² kahhar-ı¹²³ dahiyanesine dayanamayarak Fransa'nın bir vassalı oldu ve eski, muazzam Prusya yerine küçük bir Prusya kaim¹²⁴ oldu. Prusyalılar, milliyetlerini unuttular. Napolyon'un namıyla, tabiiyetiyle¹²⁵ iftihar¹²⁶ etmek istediler. Prusya'nın ortak besilediği mahdud¹²⁷ asker Fransız krallarının saye-i¹²⁸ azimet ve muhabbetinde yaşamış ve Napolyon için harb etmeye ahd¹²⁹ ve misak¹³⁰ etmişti. Fakat Prusya hükümdarının dahi arzusuna muhalefetiyle Ceneral York Napolyon'a isyan etmiş ve bilahere¹³¹ krallarının dahi iltihakıyla¹³² bütün Prusya milleti kıyam¹³³ etmişti. Bu kıyama hazırlayan işte bütün Prusya mütefekkirleri ve onların içinde de en ziyade edibleri, şairleridir. Fransız muharririnin¹³⁴ dahi beyan ettiği vechle¹³⁵ Fransızlar, Prusyalıların ordularını, azimetlerini, kuvvetlerini, her şeylerini mahvettiler, fakat izale¹³⁶ edemedikleri bir şey vardı; "ruh-ı tefekkür¹³⁷". Alman mütefekkirini, milleti nasıl tahlis¹³⁸ etmek lazım geleceğini düşündüler ve aynı fikir, aynı prensip, aynı

¹¹⁹ Karşılıklı olarak.

¹²⁰ İçtenlikle.

¹²¹ Anlamak, değerlendirmek.

¹²² El.

¹²³ Kahredici.

¹²⁴ Yerine geçen.

¹²⁵ Tabi olmak.

¹²⁶ Övünmek.

¹²⁷ Sınırlı.

¹²⁸ Gölge.

¹²⁹ Yemin.

¹³⁰ Sözleşme.

¹³¹ Nihayet, sonunda.

¹³² Katılma, karışma.

¹³³ Kalkma, ayaklanma.

¹³⁴ Yazar.

¹³⁵ Uygun, lâıyk, münasip.

¹³⁶ Giderme, yok etme, ortadan kaldırma.

¹³⁷ Fikretme, düşünme.

¹³⁸ Kurtarma.

maksatla müttehidü'l-âmâl¹³⁹ olarak çalıştılar. Alman edebiyatında muvaffakiyatı¹⁴⁰ te'min¹⁴¹ eden dahi üdebanın bolluğu ve birliği idi. Bu babda fazla icâle-i¹⁴² kaleme lüzum görmem; Eserin mütala'ası her şeyi belağan ma-beliğ tebyine¹⁴³ kafidir. Ancak Osmanlı mütefekkirin, üdeba ve şuarasından¹⁴⁴ Osmanlı milleti, İslam ümmeti namına ferden mine'l-efrad olmak itibariyle ricam: Bir araya gelmek, bir program tanzimi¹⁴⁵ ile işe başlamak ve ondan sonra ileriye yürümektir. Programsız mekteb, idare ve saire nasıl te'min-i istikrar edemezse, programsız bir edebiyat dahi pek az semere bahş olur. Ve ekseriyen emsali vechle muzır¹⁴⁶ olur. Fakat Allah aşkına olsun, bu zevat-ı¹⁴⁷ fırka hissiyatıyla, şahsiyattan tecerrüd¹⁴⁸ etmeli, kendilerini milletin terakki ve ta'alisı için feda etmelidirler. Şimdiye kadar bi-hasbü'l-ahkâm nankör tanınmış olan bu millet, kadar dani¹⁴⁹ vazifesinin suret-i tatbikini de saye-i edebiyatta elbette öğrenebilir. Edebiyatsız, yani hissiz, fikirsiz bir millet nasıl yaşayabilir. Osmanlı ordusu zafer borularını çalabilmek için yalnız ordunun talim ve terbiyesi kafi¹⁵⁰ gelmez, milletin yetişmesi lazımdır. Umum-ı milletin, yani halkın zabitleri,¹⁵¹ mürebbileri,¹⁵² kumandanları, mütefekkirin, üdeba-i şuaradır. Evvela onlar talim ve terbiyeye başlayacaklar, onlar zafer boruları çalacaklar ki, o milletin efradından¹⁵³ mürekkebe olan Osmanlı ordusu da zafer borularını çalabilsin. Muzafferiyet hissini taşımayan, büyüklüğünü duymayan, duyamayan bir millet, nasıl olur da galip ve muzaffer olur?....

Üdebamıza akıl öğretmek gibi olmasın ama rica ederim milletin yetişmesi için yazılacak âsârın mümkün olduğu kadar sade bir lisanla yazılmasına

¹³⁹ Ortak istekle, birleşerek.

¹⁴⁰ Başarı.

¹⁴¹ Gerçekleştirme.

¹⁴² Dolaştırma.

¹⁴³ Açık açık anlatma, beyan etme.

¹⁴⁴ Şairler.

¹⁴⁵ Düzenleme, tertipleme.

¹⁴⁶ Zararlı.

¹⁴⁷ Kişiler.

¹⁴⁸ Soyutlanma.

¹⁴⁹ Yakın, az, yavaş.

¹⁵⁰ Yeterli.

¹⁵¹ Subay.

¹⁵² Eğitmen.

¹⁵³ Ferd.

itina¹⁵⁴ olunsun, ta ki matlub¹⁵⁵ olan tesir vücuda gelsin. Yoksa ecnebi¹⁵⁶ bir lisanla söyler gibi yazılan âsârın elbette kalb-i millette tesiri de ecnebi olur.

Bir de programsız iş görülemez. Müellifat-i¹⁵⁷ millîye heyetinin [Kendim mütefekkirin-i Osmaniye'nin ictima'ından¹⁵⁸ hasıl¹⁵⁹ olacak heyete bu namı verdim. Asıl namını heyet bi'z-zat versin.] muntazam¹⁶⁰ bir programı olmalı. (1) Enzâr-ı¹⁶¹ hükümete, (2) enzâr-ı ulû'l-ebisâra¹⁶², (3) enzâr-ı millette, (4) enzâr ecanibe¹⁶³ konacak âsâr ayrılmalı. Ehemmini milletin enzârına konacak âsâr teşkil etmeli. Ve bu da makale, ceride¹⁶⁴, risale¹⁶⁵, konferans, küçük hikaye, roman, tiyatro.... Ve ah gibi aksama¹⁶⁶ ayrılmalı. Millette yetiştirilmesi matlub¹⁶⁷ olan efkar¹⁶⁸ ve hissiyat-ı âliye aksama tasnif edilmeli. (1) Zâhir¹⁶⁹, (2) vatan. Bunların da her biri neden ibaret ise ehemmiyetine göre bir cedvel tanzim olunarak sıra ile neşr edilmeli. Her birinin ehemmiyetine göre kalb ve fikir-i millette yer edebilmesi için lazım gelen zaman zarfında bila-inkıta¹⁷⁰ yazılmalı. Tenevvu'¹⁷¹, lezzet bahşedeceğinden ara sıra başka ve bi'l-hassa¹⁷² evvelce yazılan efkar ve hissiyat tekraren yazılmalı. Bununla evvelce bast¹⁷³ edilen mutala'atın fikr-

¹⁵⁴ Özen.

¹⁵⁵ İstenilen.

¹⁵⁶ Yabancı.

¹⁵⁷ Yazılmış eser

¹⁵⁸ Toplanma.

¹⁵⁹ Meydana gelen.

¹⁶⁰ Düzenli.

¹⁶¹ Bakışlar.

¹⁶² Gözler.

¹⁶³ Yabancılar.

¹⁶⁴ Gazete.

¹⁶⁵ Mektup.

¹⁶⁶ Kısımlar, bölümler.

¹⁶⁷ İstenilen, aranan.

¹⁶⁸ Fikirler.

¹⁶⁹ Görünen, ortaya çıkan.

¹⁷⁰ Aralıksız.

¹⁷¹ Çeşitlilik.

¹⁷² Özellikle.

¹⁷³ Yayma, serme, döşeme, açma.

i milletten çıkmamasına da hizmet edilmiş olur. Bilirim programa alışmamış birçok zevat böyle bir programa ve hülle-i evlada güleceklerdir. Fakat emin olmalı ki programsız bir şey dönmez; her şey kaide-i¹⁷⁴ tedriciye ile ve bir programa teba'an¹⁷⁵ husul-i pezir¹⁷⁶ olur. Bu programın içine ecanibe karşı dahi bir sıra te'lifatın vaz'¹⁷⁷ ve idhaline¹⁷⁸ lüzum görmekteyim. Zira, Avrupa ve bütün cihan-ı medeniyet, bizi bazı garazkar ecnebi muharrirlerinin gösterdikleri gibi bilirler; cihan-i medeniyetçe (?): “İslamlar, ve bi'l-hassa İslamların hamileri ve en kuvvetlileri bulunan Türkler bir anasır-ı medeniyet değildir, olmamıştır, olamaz. İslamiyet temeddüne¹⁷⁹ salih değil manidir.

“Dünyadaki bir medeniyet varsa medeniyet-i abseviyedir, onun terakkisine mani olan İslamiyet her halde en büyük bir düşman medeniyettir. Onu ortadan kaldırmadıkça cihan için ideal (!) bir huzur ve refah mutasavver¹⁸⁰ değildir” deniliyor. Bu efkarım ne kadar batıl¹⁸¹ olduğunu onlara söyleyece ,onları iltizam edecek kimlerdir. Kimin düş-i mesuliyetine düşer? Bizlerin değil mi? O halde niçin susuyoruz niçin anlatmıyoruz ki binlerce sene aşair¹⁸² halinde bedavetle¹⁸³ yaşayan, bir büyük hükümet te'sisi¹⁸⁴ şerait-i¹⁸⁵ ictima'iyye ve kavmiyesini zekâ-yı harikasına rağmen haiz olmayan kavm-i Arab, saye-i İslamiyette ittihad¹⁸⁶, ittifak ve her vechle irtika¹⁸⁷ etdi de ana inzimam¹⁸⁸ eden zeka ve cesaretiyle nısf-ı¹⁸⁹

¹⁷⁴ Esas, kural.

¹⁷⁵ Uyan, tâbi olan.

¹⁷⁶ Kabul etmek.

¹⁷⁷ Koyma, bırakma.

¹⁷⁸ İçeri alma.

¹⁷⁹ Medenîleşme, medeniyette ilerleme.

¹⁸⁰ Zihinde hazırlanan, canlandırılan, tasarlanan, tasavvur edilen.

¹⁸¹ Hükümsüz, boş.

¹⁸² Aşîretler, kabîleler.

¹⁸³ Göçebelik, bedevilik.

¹⁸⁴ Kurmak, kurulmak.

¹⁸⁵ Koşullar.

¹⁸⁶ Birleşme, birlik.

¹⁸⁷ Yükselme

¹⁸⁸ Başlanma, eklenme.

¹⁸⁹ Yarım.

asır zarfında maşruk¹⁹⁰ batmadan, mağrib-i¹⁹¹ aksaya¹⁹² kadar cihanı nur-ı maarifle¹⁹³ tenvire¹⁹⁴ muvaffak oldu. Arap medeniyetini niçin inkâr ediyorlar? Abbasilerin Irak'ta, Emevilerin Endülüs'teki terakkiyat-ı medeniyeleri cihanın gözünü kamaştırmamış mıydı? Romalılardan tazminat-ı harbiye yerine âsâr-ı ilmiye, hikema¹⁹⁵, ulema taleb eden Abbasiler değil miydi? Ya Türklerin mazi-yi kıymettarını, (turan) medeniyetini unutmaları mı? Artık tenbel miskin¹⁹⁶.. Tanıtılan akvam-i¹⁹⁷ İslamiye'nin illet-i¹⁹⁸ ataleti¹⁹⁹ sebep-i meskeneti²⁰⁰ nedir harice de anlatmalı, fezail-i²⁰¹ diniye ve irkiyesi ortaya konmalı! Zavallı İslamiyet-i hakikiye! Bizler cidden sana karşı en büyük iftiraları atmağa fi'ilen sebep olmakla haciliz,²⁰² hakkın kahır ve gazabına da el-hak layıkız! Fakat ne garip fikr-i hatıra geliyor. Bizler İslamlara İslamlığı ne der öğretiyor muyuz ki ecanibe de anlatalım. Bizler, hakikat²⁰³ ve günahımızı anlamadan, onunla tehalli²⁰⁴ etmeden ecanibe nasıl; biz buyuz diyeceğiz?....

Evet bizler, kendimizi, dinimizi, ahlakımıza, vezaif-i²⁰⁵ medeniyemizi tamamıyla öğrenmeliyiz! Ey mütefekkirin hal-i ihtizarda²⁰⁶ bulunan bu cahil millet deva²⁰⁷ istiyor; o deva ve o devayı verecek irfan ve fazilet²⁰⁸

¹⁹⁰ Doğu.

¹⁹¹ Batı.

¹⁹² Uzak.

¹⁹³ Bilim, kültür.

¹⁹⁴ Aydınlatma.

¹⁹⁵ Hikmetler.

¹⁹⁶ Zavallı.

¹⁹⁷ Kavimler.

¹⁹⁸ Hastalık, sebep.

¹⁹⁹ Tembellik, durgunluk.

²⁰⁰ Yoksulluk, zayıflık.

²⁰¹ Erdemler.

²⁰² Utangaç.

²⁰³ Gerçek.

²⁰⁴ Güzel ahlâk ve güzel vasıflarla bezenme.

²⁰⁵ Vazifeler, görevler.

²⁰⁶ Can çekişme.

²⁰⁷ Çare, ilaç.

²⁰⁸ Değer, meziyet.

de sizlerdedir, Verin zavallı millete!.. Edeb, faziletle tev'emdir²⁰⁹. Haset, bir âlime, bir edibe yakışmaz; verdikçe artacak olan bir malı zavallı milletten niçin esirgiyorsunuz?

Programda mühim bir esasın daha nazar-ı dikkate alınması lazımdır ki o da her mütefekkiye en ziyade ihtisas ve liyakat gösterdiği, göstereceği, sevdiği, seveceği şeyleri vazife olarak tahsis etmektir. Mütefekkirin her şeyin ehlini aramak lüzumunu milletin, hükümetin enzâr-ı ibtisârına vaz' etmeyi nasıl medyun²¹⁰ iseler bunu ol emirde kendi aralarında vaz' ve tanzim etmekte öylece boyunlarının borcudur. Amil²¹¹ olmayan âlimin va'az ve hitabeti makbul ve müsmir²¹² olamaz.

ALMANYA HARBE NASIL HAZIRLANIR (1806-1913)

Fransızca'dan mütercim.

Eugène Melchior de Vogüé'nin Sedan Muharebesi'nde galib ve mağlub elvahını²¹³ tasvir²¹⁴ ederken Şalon ordugahında canlandırdığı tahassusat ve tesirat²¹⁵ kadar latif ve hazin²¹⁶ bir levha-i nalan ve güzün olmasın. Geceleyn, binlerce ateşlerle donanmış Alman ordugahının üzerinden, yüz bin kalbden tek bir ses gibi sema-yı²¹⁷ âliyine yükselen bir sada-yı²¹⁸ mehibin²¹⁹ Fransız üserasının²²⁰ nasıl müstağrak-ı²²¹ ye's²²² ve âlâm²²³ ettiğini teşrih²²⁴ eden ifadeler ne kadar ulvidirler: "Onlar Löterkini (Choro)

²⁰⁹ İkizler.?

²¹⁰ Borçlu.

²¹¹ Amel eden, işleyen, icrâ eden kimse.

²¹² Verimli.

²¹³ Tablolar.

²¹⁴ Resmetme.

²¹⁵ Etkiler.

²¹⁶ Hüzün.

²¹⁷ Gökyüzü.

²¹⁸ Ses.

²¹⁹ Gösterişli, hayranlık uyandıran.

²²⁰ Tutsaklar.

²²¹ Batmış, dalmış, içine gömülmüş, garkolmuş.

²²² Ümitsizlik.

²²³ Acılar, elemeler.

²²⁴ Bir meseleyi bütün yönleriyle inceden inceye tetkik edip açıklama, açma, meydana çıkarma.

okuyorlardı. Dua-yı mehib; ateşlerin yandığı, Almanların bulunduğu yerlerde bütün ufka yayıldı, bütün semayı doldurdu. Geceleyin pek iyi işitiliyordu, bunun ulviyeti, letafeti²²⁵ karşısında titremedik bir ferd²²⁶ kalmadı. Diğerleri, Fransa'nın bulunduğu hal-i ye's-i iştimalden²²⁷ sarf-ı nazar, kendi bâr-ı taib²²⁸ ve kederleri altında ezilmiş kahrolmuş bulunan, esir Fransız askerleri bile meşakkat-i²²⁹ zatiyelerini bir lahza²³⁰ için unutarak te'sirat-ı dindaraneye daldılar. Henüz genç, fikren az tekemmül²³¹ etmiş birçok delikanlılar, bu an içinde bizi zebun²³² eden kuvveti vazıhan²³³ görüp anladılar: Bu kuvvet; ne bizleri kuşatan çelik toplar, ne de bu muhteşem alaylardı; hayır, bu kuvvet bütün ruhların ittihad ile vücuda gelmiş, milli ve ilahi din iman ile birleşmiş, toplarının arkasında yine anın için, ihtiyar hükümdarının yanında, Allah'ın yürüdüğüne kani²³⁴ olan bir ruh-ı ulvi idi; ol ruh ki Yana'dan, elli seneden, üç batından²³⁵ beri yavaş yavaş, cesurane ihzar²³⁶ ettiği tek bir maksada²³⁷ hasr-ı nefis²³⁸ etmiş, ancak soğuduktan sonra ekl²³⁹ olunabilecek bu leziz ta'ama²⁴⁰ vakf-ı hayat etmiş idi.”

Bu şarkı; bir muzafferiyetten daha ulvi ma'âni-yi cami' idi: Bugünde idi ki dindar ve sarf-ı hakayıka merbut²⁴¹ olan Almanya, Goethe'nin Bismark'ın Almanyası; Prusya Devleti'nin ahval²⁴² ve ihtiyacatını münkad-ı²⁴³

²²⁵ Hoşluk, güzellik, incelik.

²²⁶ Birey.

²²⁷ Şâmil olma, kaplama, içine alma, ihâta etme.

²²⁸ Allah'a dönmek, tövbe etmek.

²²⁹ Zahmet.

²³⁰ An.

²³¹ Tamamlama.

²³² Aciz, güçsüz.

²³³ Açıkça.

²³⁴ Kanaat eden.

²³⁵ Dört ana yönden güneşin battığı taraf, garp, mağrip.

²³⁶ Çağırma, hazırlanma.

²³⁷ Amaç.

²³⁸ Sınırlı ve dar bir yer içine alma.

²³⁹ Yeme.

²⁴⁰ Yemek.

²⁴¹ Bağlı.

²⁴² Haller.

²⁴³ Boyun eğen, boyun eğmiş, râmolmuş, tâbi, itâatkâr.

mütefekkirîn ve müteşebbisininin²⁴⁴ mazhar-ı²⁴⁵ himayet ve delaleti²⁴⁶ olan millet şayan-ı²⁴⁷ hayret bir ve azm-i metanetle²⁴⁸ takip ettiği tac-ı emel mukaddese nail oldu.

Yanadan sonra Prusya'nın izmihlali²⁴⁹; tarihte emsalsiz bir vak'adır²⁵⁰. Bu, adeta bir heykel-i muhabbetnamenin evc-ı â'ladan haziz-i²⁵¹ mezellete²⁵² düşmesi demektir: Aynı günde iki hezimet-i²⁵³ kahkariye,²⁵⁴ sonra, birkaç hafta içinde, Frederik'in o eski Cizvi tâmları dağılmış ve ta denize kadar kovalanmış; bütün kal'alar²⁵⁵ hele bazısı sırf süvarilerimizin delice cesaretlerine mağluben teslim olmuş. Ne askerde bir mukavemet,²⁵⁶ ne de halkta bir intibah²⁵⁷ var: Millet samt²⁵⁸ ve sükûn²⁵⁹ içinde, bu mağrur²⁶⁰ ordunun uğradığı inhizamı²⁶¹ bir nazâr-ı hakâretle görmekle beraber bu herc-ü mercin kendisini de yakalamakta olduğundan bi-haber²⁶². Köylerde, şehirlerde hatta Berlin'de askerlerimize bir hüsn-i kabul-i irâe²⁶³ ediliyor, tâli'in tecelli-i²⁶⁴ menhusuna²⁶⁵ arz-ı tevekkül ve ita'atle beraber,

²⁴⁴ Girişen, kalkışan, teşebbüs eden.

²⁴⁵ Nail olma.

²⁴⁶ İşaret.

²⁴⁷ Layık.

²⁴⁸ Dayanıklılık.

²⁴⁹ Mahvolma.

²⁵⁰ Olay.

²⁵¹ En aşağı en alçak yer.

²⁵² Alçalma, bayağılaşma, hakir ve zelil olma durumu, bayağılık, hakirlik.

²⁵³ Bozgun.

²⁵⁴ Arkasını dönmeden savaşa geri çekilme yoluyla yapılan.

²⁵⁵ Kaleler.

²⁵⁶ Dayanma, direnç.

²⁵⁷ Uyanma.

²⁵⁸ Sessizlik, sükût.

²⁵⁹ Sakinlik, durgunluk.

²⁶⁰ Gururlu.

²⁶¹ Bozguna uğrama.

²⁶² Habersiz.

²⁶³ Gösterme.

²⁶⁴ Görünme.

²⁶⁵ Uğursuz.

düşmanının sancağı altında hizmete girmeden, ânın galibiyet şenliklerine iştiraka²⁶⁶ muztar.²⁶⁷

O sıralarda Prusya bu hale girmiş idi; uçurumun kenarında onu tutan yeniden itilasına²⁶⁸ çalışan, Stein, Hardenberg, Scharnhorst gibi adamlara tesadüf etmemiş olaydı yine bu halde kalacaktı. Onların ikdamat-ı²⁶⁹ siyasiye ve askeriyedeki muvaffakiyatı, en ziyade heyet-i umumiyyeyi tahrik²⁷⁰ eden, edebiyata medyundur. Muharrir ve şairlerin, bir kavmin tâli'i (talihi) üzerinde bu derece tesirat icra²⁷¹ ettiği asla görülmemiştir. Bi'l-'akis²⁷² bazı defalar, muharrir ve şairlere telkinat-ı fikriyede bulunan; hissiyât-ı milliye olmuştur. Halbuki Almanya'da his-i milliyyeyi uyandıran onlar, kendileridir. Onlardır ki Alman milletine vicdan-ı milli verdiler, felaketlerinin derece-i ifrâtını²⁷³ ihsas²⁷⁴ ederek bir arzu-yı intikam uyandırdılar.

Almanya zebun kalmış, harap olmuştu; fakat bu sefaleti²⁷⁵ içinde galibin izale²⁷⁶ edememiş olduğu bir kuvveti muhafaza ediyordu: Berlin'de, Weimar'da, Yana'da, aynı emel aynı prensiple çalışan, derin mütefekkirler, feylesoflar, şairler. Onların neşr ve ta'mim²⁷⁷ ettikleri fikr-i cedid: "Ömr-i devlet, ömr-i beşerden²⁷⁸ kıymetdârdır." idi bu fikrin manasını pek aşırı derece ifrata vardırıan Hegel için: "Devlet"; hakikat-ı beşeriyyenin fevkinde²⁷⁹ bir hakikât-ı mutlakadır; "yeryüzünde ilahi bir kudrettir" diyordu. Feylesof herkese anlattı ki hürriyet-i hakikiye; arzu-yı umumi ile

²⁶⁶ Katılım.

²⁶⁷ Bir işi, bir davranışı yapmak zorunda kalmış, zorlandığı için aksini yapamaz, başka türlü davranamaz duruma gelmiş, çâresiz (kimse).

²⁶⁸ Yükselme.

²⁶⁹ Bir şeyi elde etmek için sebatla ve gayretle çalışma, sürekli çaba gösterme.

²⁷⁰ Kışkırtma.

²⁷¹ Yürütme.

²⁷² Aksine.

²⁷³ Haddi aşma.

²⁷⁴ Üstü kapalı olarak anlatma, sezdirme, duyurma.

²⁷⁵ Sefillik.

²⁷⁶ Mahvetme, yok etme.

²⁷⁷ Umûma yayma, genel duruma getirme.

²⁷⁸ İnsan.

²⁷⁹ Üstünde.

hasıl²⁸⁰ olan kanun ve nizam²⁸¹ içinde mevcuttur ve bütün kalbiyle hususi ve şahsi tahsisâtta sarf-ı nazar edenlere münhasırdır.²⁸² Hülasa, bir insan, ma'nâ-yı mevcudiyetini ancak vezaif-i vataniyenin temâmi-i ifâsıyla en mükemmel ve en 'ulvi bir surette tecelli ettirir.

Millette huy olan her kuvvet devletin 'itilasına²⁸³ hizmet için müsabaka edecektir. Timsal-i müşahhas devlet; Prusya hanedan kraliyesidir: Hohenzolonların, âmâl ve mesa'ileri halk nazarında, kuvvâ-yı mezkureyi ihyâ, vazife-i istihsâl-i²⁸⁴ hürriyeti temâmi-yi ifâ maksadına sevk ve tevcih etmekle meşgul gösterilerek, muhterem tanıtılmışlardır.

Bundan elli sene sonra 1863'te Landbag (meclis) da bir nazırın hukuk-ı meşrutiyeti tecavüz ettiğinden dolayı edilen bir protestoya mukabil Bismarck'ın bir itmi'nân-ı²⁸⁵ mağrurane²⁸⁶ ile tasdik ettiği de bu idi: "Hohenzollun Hanedanı; meclisin eksereyitine²⁸⁷ terk-i nüfuz etmeyecektir... Prusya Krallığı henüz vazifesini ikmâl²⁸⁸ etmemiştir."

Bu kıyam-ı 'umumi'ye ait teşebbüs ve şeref; hep Berlin Darü'l-fünununundur. Had-ı zâtında orta hükümdarlardan ma'dud²⁸⁹ ve fakat gayet iyi bir terbiye-i fikriyeye mazhar²⁹⁰ olan Fredrich Wilhelm'ce "Devlet; kendisinde noksan olan kuvva-yı maddiye yerine kuvvâ-yı ma'neviye ikame²⁹¹ etmelidir." Şitayn'ın (Stein) fikri de: "Bugün kavmin, paslanmış kalmış olan siyasi, dini, ahlaki tığ-ı²⁹² itmi'nânı bilenmeli ki bir gün gençleşecek dinçleşecek olan bu millet en 'âli mukaddesâtı²⁹³ için bab-ı cihad açmaya teşebbüs edilebilsin.". Hükümdarıyla nazırının

²⁸⁰ Vücuda gelen.

²⁸¹ Düzen.

²⁸² Yalnız bir kimseye, bir şeye mahsus olan, başkasıyla ilgisi bulunmayan.

²⁸³ Yükselme, yukarı çıkma.

²⁸⁴ Meydana getirme, hâsıl etme, üretme, üretim.

²⁸⁵ İnanma, güvenme, emin olma, emniyet, İç huzûru, gönül rahatlığı, tatmin olmuşluk hâli.

²⁸⁶ Gururlu.

²⁸⁷ Çoğunluk.

²⁸⁸ Bitirme.

²⁸⁹ Sayısı belli olan, kaç tane olduğu bilinen, sayılmış, sayılı.

²⁹⁰ Bir şeyin görünür duruma geldiği, görüldüğü, açığa çıktığı, zâhir olduğu yer veya kimse, tecelli yeri.

²⁹¹ Yerine kullanma.

²⁹² Çelik.

²⁹³ İnanç.

mütala'aları²⁹⁴ pek musib²⁹⁵ idi: Memleketin mebna-yı²⁹⁶ 'itilâsı, kuvva-yı ma'neviye telkihindedir. ²⁹⁷ Bütün Almanya'da 'alimler, feylesoflar, müverrihler; bunların da'vetine icabetle, tensikat-ı ²⁹⁸ devleti ihzar ²⁹⁹ etmek üzere, terkiyat-ı fenniyenin³⁰⁰ inkişâfını³⁰¹, batn-ı cedid-i tahsil ve terbiyesinin ta'diye-i fikrini alkışladılar. Şelayermaher'ce (Schleiermacher): "Bir darü'l-fünun mu'alliminin, talebesi üzerinde, icrâ ettiği te'sirin fevkinde hiçbir tesir mütesavver³⁰² değildir."

Şelayermaher (Schleiermacher), kendisi de rüfekasından aşağı kalmadı. Fransızların memleketi işgali karşısında bir intibah-ı 'akıbetle uyanan Fihte (Fichte); Kant'ın en iyi bir şakirdi. 1807-1808 senesi kışında verdiği derslerle darü'l-fünûnun maksad-ı tesisini izah ve 1813 kıyâm-ı millisinin ilk tohumlarını zer' etmiş oldu.

Fihte (Fichte); Yana'ya kadar birçok Alman mütefekkirini gibi "Vatanım rûy-i zemin" diyenlerdendir; Evvel vaktini nazariyatı, sulhperistan-ı müteahhîrinin³⁰³ dahi mazhar-ı tasvibidir. Fakat 1806 hezimetini onu pek ateşyen bir vatanperver olarak meydana çıkardı. Bu hususdaki nazariyat ve muhakemâtı da en saf, en makul esaslara ibtinâ ediyordu. Milliyet fikriyle yazılan ilk eseri; Alman mevcudiyet-i milliyesini isbat için vücuda getirdiği "hiss-i vatanperesti ve 'aksi (*)³⁰⁴" namını taşır.

O meşhur "Alman milletine hitabe"lerinde bila istisna bütün Almanlardan bahsediyor. Bir terbiye-i etfal nazariyesi mütala'atından bi'l-istifade Alman akvâmının, Latin milletlerine, tefvikini iddi'a ve 'ilân ediyor. Vaz' ettiği kaideye göre, Almanya, hududı tabi'iyeye-i lisâaniyesini cebren istirdâd etmelidir. Sonra mülâhazat ve tefekkürât-ı ma'neviyesinde 'itila ile: "Âdi silahla mağlub olan Almanya; şimdi prensipleriyle (nazariyeleriyle), ahlakıyla, Karakteriyle (meslekiyle) galib gelmelidir. "diyor. Numune olarak Roma hakimiyetine mukavemet eden eski

²⁹⁴ Düşünceler, okuma.

²⁹⁵ İsbetli.

²⁹⁶ Bir şeyin üzerine binâ edildiği şey veya yer, temel.

²⁹⁷ Aşılama.

²⁹⁸ Düzenleme.

²⁹⁹ Hazırlama.

³⁰⁰ Bilimsel ve ilmî gelişmeler.

³⁰¹ Gelişme.

³⁰² Sanal, zihinde tasarlanan.

³⁰³ Sonra gelen, sonraki:.

³⁰⁴ Muhâvere tarzında sual ve cevablıdır.

Cermânleri zikrediyor, onların ihlâfı da müdafaa emeliyle gayr-ı kâbil galebedir. “Bütün Almanya karar-ı kat’îsini vermeli, ve eskiden olduğu gibi yalnız başına muharebeye hazırlanmalıdır. Ya galebe, ya ölüm; bu ta’ayyün edecek bir andır.”

‘Ayn-ı zamanda Şelayermaher (Schleiermacher); ‘azim ve merâmın kıymetini ‘alâ ve incilden bahis ile – vatandaşlarına: “Yalnız vücud-u tahrib edebilecek olan bir düşmandan hiç korkmamalıdır.” diyordu.

Fransa’da üç sene hizmet-i askeriye kanununu protesto eden Sorbon (Sorbonne) muallimlerinden Mösyö Levi Brul’ün (Lucien Levy Bruhl: 1857-1939) beyanatına göre, Berlin Dârü’l-fünûnu, yedi sene sonra, Almanya-yı şimâlinin hem merkez kuvva-yı mefkurâtı, hem de şedid bir vatanperverlik ocağı olmuştu. 1813(*)³⁰⁵’de Darü’l-fünun talebesi biri birine “gidiyor musunuz?” soracak yerde sadece “nereye gidiyorsunuz? hangi kıtaya?” diyorlardı. Kısım-ı küllisi meydan-ı harbde kaldı. İhtimal ki gösterdikleri şahsi fedakarlıklardan ziyade, meydana getirdikleri numune-i imtisal, Prusya için daha nafi oldu; millete didişmek, uğraşmak için bir tohum-ı emel ve kuvvet ekdiler.”

Şelayermaher (Schleiermacher) ile Fihte’nin (Fichte) nutukları, yalnız küçük bir mahfildeki muhattaplarına münhasır³⁰⁶ kaldığından tesirâtı da o daire-i güzideyle mahdud idi. Fakat Klayst, Sekendorf, Lamos, Fuhk, Kornar, Oland, Arnet, şu’aranın en fevkaladeleri olmamakla beraber his ve ruh üzerindeki tesirleri, en amik³⁰⁷ ve en nafiz³⁰⁸ bulundu; onların ateşin iş’arı, bütün bir batnı alevlendirdi. O şi’irler, hala da Almanya’nın bütün mekteplerinde kemâl-i lezzet ve hevahişle ezberlenmekte ve şarkıları okunmaktadır bu listede muşahirden iki zatın ismi noksandır: Şiller (Schiller) ve Göte (Gothe); ikisi de hayran-ı havanlarının irtikab ettiği feca’i karşısında uyanan kıyam-ı ‘umumiyenin haricinde kaldılar. (*)³⁰⁹

³⁰⁵ Kıyâm-ı ‘umûmi.

³⁰⁶ Sınırlı.

³⁰⁷ Derin.

³⁰⁸ Etkileyici.

³⁰⁹ Hegel için, 1805’e kadar Fichte için olduğu gibi Gothe için de vatanperverlik mürur-ı zamana uğramış, müddesi geçmiş bir duygudur. Gothe etrafında işittiği ilhân-ı feca’iden kurtulmak için münzeviyâne bir hayat geçirmekle iftihar ediyor ve diyor ki: “Şüphesiz, bizler fecai’-yi ‘azimeye şahidiz; ancak etrafımda işittiğim şikayât, ma’nasız ‘ibâreler tesirindedir. Bir şahsın gerek kendisinin, gerekse muhitinin çektiği ızdırabatı, vuku’ bulmuş veya bulacak olan hasarat ve zayi’atını bir lisan-ı teallümlle anlattığımı işitsem dinler tesliyet vermeye kalkışırım lakin bazı kimseleri, Almanya’da hiçbir zaman görülmemiş ve kâle alınmamış olan bir

Gothe vatandaşlarının müracatını şu cevap na-bekler ile karşıladı: “Zincirlerinizi kimıldatmakla iyi bir harekette bulunmuş olmuyorsunuz. Onları takan adem, sizin için çok, pek çok büyüktür. Siz o zincirleri kıramayacaksınız. “Şitayn (Stein), Gothe için: “onu bırakınız. ‘Ateh getirmiştir.” diyordu. Gothe Napolyon’un hayranı idi. Hanri Hen dahi Fransız İmparatoru’nun hatıratını neşretti durdu, bizim şa’irlerimiz bile “iki Granadiye” den daha hassas, daha muharrik ve ruh-nevaz bir eser bulamadılar.

Kılayst ile Kurner’in ‘ömürleri pek kısa geçti: ikisi de vatanlarının muzafferiyetini göremeden öldüler; birincisi bir ihtilaç-ı ‘asabı neticesinde intihar etti; diğeri 1813’de süvarilerinin başında düşmana muzafferâne hücum ederken maktul düştü. Onların gâye-i hayali Alman ittihhadını kuvveden fi’le çıkarmak idi; fakat, Sekandorf (Seukendorf) ile beraber bunu ancak Avusturya İmparatorunun himayesi altında mümkün görüyorlardı. Prusya nüfuz-ı hakimiyeti (hegemonyası) fikri daha sonraları vârid olmuştur.

Napolyon, büyük imparatorluk teba’ası için vaz’ ve tertib ettiği ‘akaid-i diniyeye göre, akvamın temin-i sa’âdeti için hesâb-ı hak tarafından gönderilmiş bir elçi idi. Kılayst; İspanya’yı ayaklandıran zâtı takliden “Almanların ‘akaidi”ni yazarak cevap verdi. Bununla Napolyon’a, Fransızlar’a karşı olan kin ve ‘adaveti

teşhir ediyordu.

Onun en güzel eseri “Herman’ın Meydan Muharebesi” faciasıdır; orada eski Cermanların faziletleri sayesinde, müstevlileri (*)³¹⁰ nasıl mağlup ettiklerini tasvir ediyor. Eser; Prensleri tarafından düçâr-ı hıyânet olan Almanya’yı hazir (**)³¹¹ vaz’iyetini andırır, vekayi’ ile doludur; birçok yerleri; hakiki birer “silah başına” borusudur.

Diğeri bir faci’a-i tarihiyede, “prens de Humborg” da hatırat-ı kadime-yi terk ile yeni Prusya’yı, asalet-i kadimesini, ve kâffe-i fezail ile müsellah ve mücehhez olan Hohenzollun Hanedanını sahne-i temaşaya vaz’ eder. Mevzu’ pek hissi, ve maksad gayet cürretkarânedir: Denilebilir ki eser, kralın arzusuna rağmen Fransız Kartallarını terk eden York’un hıyanetini ma’zur ve belki de müzâher-i takdir ve âferin kılmak için mürettebdi.

heyet-i ‘umumiyenin uğradığı ziyâ’ ve harabiden feryad ve nalan eder işittiğim için nezaketsiz ve hudbeyin görünmemek ve ‘adm-ı sabr ve tahammülümü setr etmek için pek çok cebr-i nefis ediyorum.” 1890’a doğru pek çok Fransız üdebası da ‘aynıyla bu ifadâtda bulundular.

³¹⁰ Romalıları.

³¹¹ Yana’dan sonraki Almanya.

Hikayenin kahramanı; Birandenburg Alkturin'in evâmirine 'adm-ı itâ'at göstermek suretiyle vatanını tahlis eden bir Prusya ceneralidir.(***)³¹² İbreten Li's-sairin idama mahkum oldu. Ma'iyeti, 'afvı için araya girdiler, içlerinden biri mahkemede belîğ bir mev'ize-i³¹³ müdâfa'ada bulundu, muzafferiyeti temin eden hata-yı tahsin ve tekrimen: "En 'ulvi kanun; vatandır; düşmanı mağlup eden kâ'ide, bir kanun-ı 'ulvidir, ferda için cümlesi prens gibi harekete müheyyâdır."

Bir taraftan da Kornar Viyana'da 1812'de 'ayn-ı suretle ateşbâr-ı vakayı' ile mâlâmâl tarihi bir eser oynuyordu. Fakat Almanya'da daima payidar olan muzefferiyâtı; en asil bir his ve ahenk ile vücuda getirdiği eş'arıdır: "Ya Rab! Bütün bu zaferler senin için! Zira bu cidal; hususat-ı dünyeviye için değildir. Kılıncımız, en 'âli mukaddesatımızı müdâfa'a ediyor... Hayatımı yed-i feyyazane terk ediyorum. Onu sen verdin, yine sen alabilirsin!..."

Cengaverin vatanperverlik gaye-i hayaline istinâdgâh olmak için hissiyat-ı diniyeye şitab eder. Bir cengaver parlak kılıncını kınından çıkarıp meydan-ı muharebede birçok düşmanı hak-ı helâka sererken kılınc parça parça oluyor; bu vakayı mâsur şî'irler, pek belîğ ve saherdir: "O, inim inim inleyen düşmanların altında hırıldayarak yatıyor, yüzünde imre-i mevt beliriyordu, fakat kalb-i necibi titremiyor, çünkü vatan kurtulmuştu."

Kornar'ın ateşin ruhu; hararet-i ilham ve tahsisatını yegâne teskin eden harb-i arzu-yı şedidi karşısında, büyük bir sevinçle titriyor; birkaç tiyatro muvaffakiyatını yirmilik senenin 'ulu cenabına kâfi görmüyordu: o da vatani için muharebe edebilecek iken sade bir şa'ir gibi kalmaktan utandı, meşhur Lotçu Gönüllü Avcı koluna iltihak etti. Mütemediyen, askeri yeminin kudsiyet-i semaviyesini ve slihanın takdisini me'alen şarkılar inşa ediyordu. Lotçu'nun "Yaban avı, muharebede du'a şarkıları" ağzından düşmüyordu. Saksonların, düşman safları arasında kalmak nankörlüğünü tel'in ediyordu. Birinci defa yaralandığı zaman "hayata veda" manzumesini yazdı. Nihayet, ölümünden birkaç saat evel de" kılınc şarkısı"nı, o Alman cengaverinin sevgili nişanlısının geri kalan, kılıncıyla izdivacına dair olan müstesnâ-yı letâfet "Gerdek Manzumesi"ni tertip etti. Rukagnem'in "zirhli boruları"ndaki ifade daha acıdır: "Çiftçi! Sapan demirini erit, kılınc yap! Sen de ey sefil! Utanmadan düşmanına tarla sür!" "Üç arkadaşlar"da bir kurşunla ölen üç askeri tasvir ediyor: Biri Avusturyalı, ikincisi Prusyalı, üçüncüsü "sadece Alman" üçü de birbirine

³¹² Hem de Prens.

³¹³ Kötülüklerden uzaklaştırmak, iyiliğe ve doğruluğa yöneltmek maksadıyla verilen öğüt, nasihat

sarılarak “Yaşasın Almanya” avazesıyla son nefeslerini veriyorlar. İşte böylece, bütün evladları tarafından müdafa’ a edilen vatan-ı müşterek; hürriyetini istihsal edecek ve imparatorluk kisve-i hakikisine bürünecek, Alsas bile aslına rücu’ edecek. Oland’da onu istiyor: “Alsas; Vüç etkilerinde gaib olmuş bir ‘uzv-ı vatandır. Onu cehennemden kurtarmalı!” diyor.

Fakat birinci kadar da parlayan bu şairler; Arnet’in yanında husufa uğruyorlar. Arnet; Almanya vatanperverliğinin cedden mahiyyesi ve âb-ı hakikisi oldu. İlk önce Nazır Şita’nın ma’iyyet-i memuru idi, Fransa aleyhine harbe a’id vezâifinde yorulmaz bir faaliyet ve muhak bir nefretle çalıştı. Rusya mağlubiyeti sefaletlerini tersim eden “zamane fikri” sahifelerini okumak lazımdır: Acıları ‘ayan görmek hassası; ona öyle gayr-ı kâbil mukayese bir levha ilham etti ki ancak Şitend Halgini nazır olabilir. Fransızların hezimet-i kâbilesini evvelden keşf ile lisanen ‘ırken onlara ta’yin edilecek hududları çiziyor: Ren; Alman kalmalıdır, Alsas, Loren, Flander’de sakin olan bi’l-cümle Almanlar yeniden imparatorlukta toplanmalıdır” işte böylece Pancermanist hukuk mağlubesini istirdâd etmek için açıktan açığa yazılan âsâr bir gıdâ-yı ruzmerre hükmünü aldı, vilâyet-i tabb’ kitaplar, gazeteler, nutuklar, resimlerle tekrar edildi.

Arnet; heyet-i ‘umumiyyeyi, kütelât-ı muhtelifeyi yakalayıp, onlar üzerinde daha kuvvetlice icrâ-yı tesir edebilmek için kendi ‘asrını dahi atlayarak, bugünkü ceraidin haiz olduğu en kuvvetli vasıta-i icraiyyeyi, propagandayı tatbika başlamış ve yazdıklarını kitretle bastırarak etrafa neşretmiştir. Mösyö Grumer; “Yanadan sonra Almanya edebiyat-ı vatanperveranesi” eserinde “halkın nazar-ı dikkatini celb ve zihinlerine nüfuz etmek için ‘aynı fikirler; ateştan çıkan âlât-ı hadidiyye üzerinde bir çekiç ile işlenir gibi çalışılmıştır.” diyor. Bunların içinde en mükemmel eser; “Alman askerinin ilim-i halî” dir ki 1813 ve 1814 de beş defa tab’a olundu.

Arnet; gurur-ı milli ile tamamen mahmum-ı iş’arede yazar idi. En meşhurları: Vatan Şarkısı, Alman’ın Vatani, Tahlis-i Esaret harbinin ma’ruf kahramanlarına; Gananizenav, Şarnhörst ve bi’l-hassa “parlak gözlü, kar gibi ak saçlı” gibi ihtiyar Blohr’a ve ithaf edilmiş olan şarkılardır.

Her şeyi; muharriri, büyümüş ittihâd etmiş, bütün fezâilî mevki’-i fi’il-i tatbika koyan bir ırk ile iskân edilmiş olan Almanya’yı şöhretlere gark etmeye sevk eder. “Her neredeki temas edilen bir el; yemine değer, her neredeki gözlerde şu’le-i sadâkat parlar her neredeki aşk-ı vatan kalbde hâr olarak hükümandır; ey kahraman Alman işte orası senin vatanındır.” Fransız; bi’l-akis hafif meşreb, fanfarûn-ı mütemeddih, hakkaniyetsiz, kaba, hırsızdır. Onun aleyhine isti’mal edilecek kâffe-i vesâit; müstahsendir. “Halk toplansın, ona hücum etsin, sarsın... onu en az bir tehlike-i muhtemele ile mahv ve nâbud edebilmek için, bütün hayal-i

harbiyeye, her nev' garet ve yağmaya müsâğ vardır. “ mu'assırlarından hiçbiri, bu derece vahşiyane bir intikam da'vetinde bulunmamıştır: bu sefil çeteleri kovun! Mızraklarınızı, kılıncılarınızı onların kanıyla kızartın! Şu edebsiz, dolandırıcı Fransızları öldürün!” ve başka bir yerde: İntikamı şiddetle güdün! Ta ki her nehir, her ırmak, hatta en küçük bir menba' bile ancak kırmızı mevcellerle yuvarlanıp gitsin.” diyor.

Bu tecavüzât gayr-ı meşru'a, Almanların tarihi hassasiyetleriyle, Ren'in öte tarafında o kadar mağrur oldukları aile-i hiss-i muhabbetiyle pek garip bir tezâd-ı tam teşkil eder.

Arnet; henüz faci'a-i âlud olan bu asırda vatanını yirmi seneden beri ayaklar altında çiğnenmiş görmek gibi bir ma'zereti haiz idi. Fakat hiçbir zaman silahını yerine asmadı o 1841 de: “Alman kavmi; ancak Fransız vücudu içine sopa ve kılınc ile girdiği zaman bir kavim olduğunu hissedecek ve 'âli muzafferiyet-i muvaza'alarına nihayet verecektir.” Yazmak cesaretinde bulundu.

Bu manzumeler klasik olarak kaldılar, beşikteki çocuklar bunların alevli hitabeleriyle sallandılar; kummer-i subuhlar (daru'l-funun talebesine mahsus şarkı kitapları), mektep şarkı mecmuaları bunlarla doludur. Bundan başka Jorj (George) Herçekil'in yeni şarkıları meyanında: Emes'de Kral Wilhem, 19 Temmuz 1870; Meç Civarında kralın muzafferiyeti, Gaybel'in: 3 Eylül 1870; Kerok'un: Gravlut At Yarışçıları “aynı eseri ta'kip ederler. Telkinât kuvvetini hiçbir vakit zayı' etmemiştir birkaç gün evvel, hükümetin mürevvic efkârı olan Almanya-yı Şimâlî Gazetesi, seksenlik ihtiyar bir zabıt tarafından yazılmış, iş'âr-ı vatanperverane neşr ediyordu: “kalk “ey milletim! Tehlikeler her taraftan tehdit ediyor, harb için “kalk! Vaktiyle pederinin elinde iken düşmanı sırtından yaralayan “kılıncını kuşan! yeni harb için onu emniyetle kavra! Düşmana “aman vermeyip kahr ve tedmir et! Eski cesaretini göster! “Tereddüdü kadınlara, bekâyı cebinlere bırak! Her ferd, “düşmanları aleyhine en şedid bir gazab ile ateşnisâr “olmuştur. Onlar Alman hanımânını bir suret daneitkârânede “tahrib, babalarımızın gördüğü eski sefaleti iade etmek istiyorlar. “Vatan mevzu' bahis olduğu zaman, Alman yumruğuyla vuracağımız yere küçülme bar-ı hicâb ve ızdırabını irtikâb “edersek bize yazıklar olsun. Hayır! Almanya, “doğrulduğu zaman aman dileyecek olan; düşmandır!” Almanya-yı Şimâlî Gazetesi bu hitab-ı elime, mihmandarlığı kâfi görmeyerek ilave ediyor: “Yeni askeri kanuni projesi ispat eder ki vagner'in zamân-ı hitabeti gelmiştir. Bu proje; onun jübilesi gününde hiç şüphesiz en büyük bir meserreti tevliid edecektir.”

Almanlardan ne kadar çok kimselerin (hatta iyi bir tahsil ve terbiye-i temdin görmüş olanlardan bile bir haylisinin) ifadât-ı mümaselede bulunduğu hatır ve hayale gelmez. 1870 harbinde Binbaşı Kara Çema'nın

karısına yazdığı şayân-ı kayd ve tezkâr mektupların kırâ'iti, hakkımızda perverde ettiği nezaketsiz ihtisasâtıyla mütemadiyyen dücâr-ı tahkir olduğumuzu anlatır: arsız maymunlardan ve delilerden ibaret bir kavim! Nankörlük, hudbeyinlik, dinsizlik, hıyanetle gaib olmuş bir millet; yalancılar, sefiller, temdahdan çatlamış kurbağalar... hep bunlar binbaşının tavsifât-ı mu'tadesindendir. Kameti yüksek, vechi pak, fikri nezih ve saf olan Prusyalı ile (zayıf, kadidi çıkmış, beyinsiz Fransız) mükayese ediyor. Müellif hatt-ı hareketinde tevkif etmiyor :1813 şu'arası tarafından neşredilen fikri tevsi' ediyor Kayzer bile hassas ve muhteşem nutuklarında "cenab-ı hakkın, Almanları beşeriyet hakkındaki tasavvurat-ı rabbanîyesine ve bi'l-hassa bayağılığın dergâh-ı sefelasına sükut eden Şökomün (Fransızların) tecziyesine alet olarak intihâb etmiş olduğunu tasdik ve beyan" etmekte tereddüt etmiyor, bu fikirleri izah ve tenvir etmekte de asla imhâl ve terâhî göstermiyor.

Aile mektublarında, ifadat-ı mesrudedeki bulunan zat; efkâr-ı mütemeyyize ashabından bir erkan-ı harb zabiti, müşfik bir peder, 'ala bir zevcedir; o zât; bu ifadeleriyle, Fransız akillerinin hakiki evlatları olan hemşehrilerinin efkâr-ı mütedairesine tercüman oluyor.

Tâdâd olunan zevat ve emsalinin asar-ı meslekiyeleri neticesi olarak vatanperverliğin inşi'âli, Prusya'dan başlayarak Baltık'tan Tuna'ya, Vistol'den Ren'e kadar bütün Almanya'ya yayıldı. Cermen akvamını muhtazar kartal aleyhine cuş ve huruşa getirdi. Alman edebiyatına, tıbbiyeliği ve tarih-i edebiyatda en mu'tena bir mevki te'min eden, şu'arasının çokluğu ve birliği idi. Her muharririn bir deha-yı mahsusunu var, fakat herkesin gözünde bir gaye-i hayal-i müşterek parlıyor: Vatanın hürriyeti, 'ırkın muzafferiyeti, imparatorluğun meşrutiyeti, tahsisât-ı rakıkanın tasvirinde, askerliğe bir mevki-i 'âli temininden ziyade, hissiyât-ı millîyenin tahriki maksadı gözetilmiştir: Harbe sevk olunacak askerler değil, millettir. Birde, başka nukât-ı nazardan tedkik olunacak olursa, Alman zekasından müstesna ve 'acib bir surette fakat her vechle istifade edebilmek için sırf telkinat ve tahrikatdan ibaret olan bu edebiyat, adeta ducâr-ı takbih ve muaheze olmalıdır. Fustel De Kolanj'ın beyanatına göre Alman edebiyatı, bir hedef değil, Almanların 'ulûm ve fûnûnda dahi yaptıkları vechle, derhal mevki'-i tetbike konan, fevaid-i 'ameliyesi aranan bir vasıtaadır.

Prusya hezimetleriyle doğmaya başlayan, ve o asrın muharrirîni tarafından toplanıp bir salâbet-i mahsusa verilen bu vatanperverlik, tecavüzüdür. Aradan bir asırdan fazla zaman geçtiği halde bile her ne vakit Almanlar namus-ı millîyelerini, menafi'-i maddîyelerini tehlikede görürlerse, aynı haslet ve şiddetle arz-ı endam eder. Hanri Heng, vatandaşlarına, nefrette idealist olduklarından dolayı Latin 'ırkına nispeten daha intikamperver

olduklarını ‘afetmekte hakkı vardır: “Bizler, esbâb-ı hariciyeden dolayı nefret etmeyiz; düşmanımızın mevcudiyetlerinden, fikirlerinden en harim olanlarına nefret ederiz. Hem de nefretimiz, kalbimizde pek derin, pek mediddir.”. Evsaf-ı tebâyi’-i ‘ırkiyeleri, şairleri tarafından hadd ve pâ-yânsız ifrâta vardırıldığındandır ki her an, azacak bir hitabet, en ufak bir neşriyat-ı edebiye neticesi olarak Cermanlık fikir ve hissine mahsus olan bu temeddüh bi’l-ihkâranae, bu ifrat fevkaledde hemen baş gösteriyor.

İkinci Wilhelm, 10 Mart sene 1913 tarihli ordu evamir-i yevmiyesinde: “Hürriyet ve ‘tasfiye” işi ikmal olunduktan sonra müverrihler şairlerin yerine geçüp hissiyat-ı milliyenin inkişafına devam ettiler; Ranke, Zibel, Momsen, bi’l-hassa Troyçka, Bismarck, Ron ve Moltke kadar imparatorluğun teşekkülüne, Almanlığın ‘itilâsına çalıştılar” diyor. Mösyö George Grujan “Mektep ve Vatan” kitabında Almanların “kuvvet, hakkı ibdâ’ eder.” Nazariyesini nasıl esâs-ı ittihaz ve ‘ilan ettiklerini gösteriyor. Bu fikir, daha ikinci Frederik tarafından tasvib edilmiş idi: Büyük Frederikce Adalet; menâfi’-i devletten başka bir şey değildi, kuvveti ‘azimet-i milliye hizmetine tahsis etmeyi akdem-i vezaif olarak telakki etmişti. Bernihardi’nin (Bernard) milletin (Prusyalı) büyük mürebbiyesi mevki-i ‘alisini verdiği Troyçka “harbin pek büyük olan kudret-i terbiyesini” medh ve sena ediyor; “kavi; zayıf üzerine harben yüklenirse, bu hal ister iki vahşi kavmin, hayvanat sirkatı münasebetiyle aralarında zuhur eden kavgadan, ister tenemmi-yi ahlâkın en kıymetdâr hasa’is ve mealisini muhafaza için bir kavmin teşebbüs ettiği harb-i mukaddesten inbi’as etsin, hayatın ebedi bir kanun-ı müellimiyedir.” diyor.

Âtideki nazariyenin ne gibi te’sirât-ı ika’ ettiği malumdur: Bir asırdan beri Almanya’nın büyük askeri müttefekkirini, Klavuzevic, Moltke, Kalken Hauzen, Şlifen (Schliffen), Bern Harri, Fon der Golç (Von der Goltz); harbin lüzumu, menâfi’i, istihzarâtının mümkün olduğu kadar tezyid edilmesi hakkında telkinatta bulundular: yazık okumağa bir sulh-i muhayyel nale ve feryadına havale-i sem’-i itibar ile, harb edecek bir seviye-i ‘aliyyeye vâsıl olmak terbiyesinden mahrum olduğu için harbe hazır değildir. Bu zevatın hakkı vardır. Fikr-i insaniyeti tahayyül ve onunla tezyin etmek isteyen Fransızları tamamen mantıki olarak bir aday muhakkirane ile takbih ediyorlar: “Sizler; adalete, dine, sulha itikat edersiniz ... harbin, tecavüzün, feth ve istilanın tamamen müddesi geçmiş, bir eski oyun olduğunu iddia edersiniz...”

Troyçka daha ilerisine varmıştır: onun fikrince netice; vesait-i müsta’meleyi muhak kılar. Muvvafakiyet, her nev’i muammelât ve harekâtı ma’zur gösterir: “Bir münasib fırsat zuhurunda komşuya hücumla hududlarını tevsi’ etmek hakkında müteaddid ve hayü’l-hayları vardır.”

Momsen dahi ‘aynıyla yazıyor: “Tarih, mukavvemet-i gayr-ı kâbil olan kasırgası içinde, çelikten sertliğe, inhâ kabiliyetine sahip olmayan milletleri, bila merhamet kırar, geçirir. Fi’l-vak’a yazdığı Roma tarihi; kuvvetin tahrikinden başka bir şey değildir. Denilebilir ki kuvvete bu kadar refi’ bir paye vermekle memleketinde herkesten ziyade, Bismarck politikasına revac vermek veya hiç olmazsa onu ma’zur göstermek istemiştir.

Daha ilerisi var. Hans Del Barok; nazariyâtı tatbikata geçirerek “Ems” hatasını muhak veya ma’zur göstermeye ihtiyaç hissetmiyor, onu medh ve senâ ediyor: “bu hututu çizen el takdis edilsin... Harekât; muavaffakiyata iktirân etmeye idi, Bismarck başka bir yol bulurdu. İyi bir diplomatın selahlığında daima birçok oklar bulunur.” Bu kaide-i esasiyenin bir hal-i hususi-i tatbikinde idi ki Niyçe (Nietzsche) şu fikri ortaya sürdü: “bir kavim; kendi vazifesini, vazifesinin telakki-i ‘umûmisiyle karıştırırsa mahv olur.”

Biz; bunlardan pek uzağız. On beş gün evvel Gamiya Pajes; bir safvet-i neyyire ile “kuvvet üzerine müesses bir şey yoktur” diye ‘ilân ediyordu.

Almanya’da ‘âli, ‘idâdi, ibtida’i-yi mütenevvi’ derecatta tahsil ve terbiye; mutlaka millidir. Mekâtib-i ‘âliyenin tensiki risâle-i mevkûtesinde: “Semerât-ı tahsil; öyle bir batn-ı şakirdân teşkil etmelidir ki onlar dünyada vatandan başka bir şey anlamasınlar, sevmesinler sade bunun için hareket etmek istesünler” deniyor.

Mürebbiyeler ayn-ı ifadâtta bulunuyorlar: “Terbiye; bir fikr-i milli ile sevk ve idâre olunmuştur. Vatan aşkı talebemizin ruhlarında daima muhafaza edilmiştir. Biz onlara vatanın tabi’i güzelliklerini, Alman kavminin büyüklüğünü, hasâilini, nekâyisini, yirmi asırlık muharebât ve terkiyât esnasındaki istihalesini, Almanya’yı vücuda getiren büyük adamlara, Lötze, Stein veya Bismarck, Valenştayna, Beluhur veya Moltke’ye hayran olmayı, devlete, imparatora sadakati, Hohenzollunların âsâr-ı ‘ulviye-i tarihiyelerine karşı hiss-i minnet ve şükrânı öğretiyoruz.”

Âsâr-ı muntehîbe, çocuklara mahsus kırait kitapları; hep vicdan-ı milliyi, sevda-yı vatani muhafaza ve inkişafa isâl edecek bir tarzda tertib edilmiştir. Herhalde Alman mürebbiyeler kongresi, 1905’de Faksta teşkil eden Congres d’emicales’de tenmiye-i hissiyat için tarihten istiane edilmemesi mukarreratını ittihaz etmek gibi bir harekette bulunmadı. Bi’l-akıs 1883’de in’ikâd eden konferansın, mektebin talebeye bir terbiye-i vatanperverane vermesi luzûmunu ‘ilân ettiğini görmekteyiz; tarih dersi; bi’l-hassa buna elverişli ‘ad olunmuştur. Çocuk, cenab-ı feyyaz-ı mutlakın tevfiâtı, ecdadının fezaile ile memleketinin nasıl olup da en ‘âli âmâl ve tasavvurâtını mevki’-i fi’ile vaz’ ettiğini tarihle öğrenmelidir. Müfettişlerden biri: “mekâtib-i ibtidâiye, etfalin terbiye-i milliyesinden

‘ibaret olan hedefine; tarih tedrisi hayat tahsilin şenlik günleri ve muallimin şahsiyeti ile vasıl olacaktır.’ diyor.

Kaide-i esasiye olarak tarih; doğrudan doğruya fikr-i milliyeye hizmet etmek için vaz’ olunmuştur. Bir fen-i terbiye-i etfal mütehasşısının mütâla’asına göre: “mektebe şovenizmi idhal etmeden talebeye, her rikkat-i salahlı kimin bozduğunu, her ihtimale karşı yine ileride kimin bozacağını açıkça göstermelidir; binaenaleyh, 1813 ve 1870’deki ecdatlarına imtisâlen yeniden düşman kadim-i ‘aleyhine “Allah ve Alman gazabı” nağrasıyla atlamak vazifeleri olduğunu, öğretmelidir!..” Butun-ı hazire ve müstakbele 1870 seferini, 1813’ünki kadar öğrenmelidir...; zira şakird her gün ahvâl-i mümaseleyi görmektedir, ve pek muhtemeldir ki Fransa ile vuku’ bulacak olan bir harb-i müstakbel; 1813 seferinden ziyade 1870’inkine benzeyecektir.”

Ren’in öte taraf müverrehîni bu davetlere kemâl-i isti’câl ile icabet ediyorlar. Şimdi onlar Almanya’nın ve Alman kavminin muzafferiyâtını, Roma hakimiyetine serferu olmayan Arminiyos’a kadar çıkarmaktadırlar. Avrupa’da, hak ve adaletle idare olunan büyük bir imparatorluk tesisi suretiyle ilk bir eser-i medeniyet gösteren Şarlman; bir Almandır. Alman kavmi; Luter’i meydana getirdi ve hal-i hazırda bir tecceddüd-i azmin serkarında bulunmaktadır; buna mukafatan Almanya, otuz seneden beri, hiç şimdiye kadar görülmemiş muharrib bir harbin deryâ-yı dehşeti içinde müstağrak olmuştur. Bir asırdan ziyadedir ki Fransızlar istilalarına, tahriblerine devam etmektedirler: 1674, 1680, 1688, 1757, 1806, 1813’de Almanları eziyorlar, şehirlerini yakıyorlar, kırlarını, köylerini yağma ediyorlar. Nihayet Prusya; mütefekkirîni, ceneralleri sayesinde, bu yolsuzluklara bir nihayet vermek için Alman lisaniyla mütekellim adamları, bir his-i müşterekte toplayarak vazife-i ahrârânesini ikmâl etti. Eser ancak 1870-1871’de Sedan ve Versay’da itmâm edildi. Batn-ı hâzırın vazifesi de vatanın mukaddesatına el dokundurmamak suretiyle onu muhafaza etmektir.”

İbtidai mekteblerinde öğretilen nazariye budur: çocuğun bila şübhe daha kuvvetli akvâm-ı mütejavire tarafından tul-i müddet teneffüsât-ı asliyesi cebir ve tazyike ma’ruz kaldığını gören fakat büyük fedakarlıklar ve metin faziletleri sayesinde gaib edilen zamanı kazanan, cihanın en birinci milleti olmağa da’vet olunan bir kavme ‘âid bulunduğu fikrini vakayi’-i tarihiyeyi mahirane tertib etmek suretiyle çocuğa telkin etmelidir.

Sahirane³¹⁴ olduğu kadar gayet dürüş³¹⁵ bir hakâyık beyni ile mücehhez olan bu nazariyelere tâ'birât-ı mükemmele bulmak için pancermanizm nazariyecilerinde ve bi'l-hassa J. L. Raymark-Ein Pangerma Nisches Deutschland³¹⁶ kitabında aramlı. İmparatorluğu ihdâs etmekle Prusya'nın vazifesi hadd-ı hitâma ayırmamışdır bu memleket; Avrupa-yı merkez-i akvâm-ı Cermaniyesinin, Hohenzollern nüfuz hükümranisi altında ittihadını kuvveden fi'ile çıkarmağa memurdur, akvam-ı mezkurede medeniyet-i 'anâsır-ı müştereklerini teşkil eden güzide 'ırkın hegemonyasına tahammül edeceklerdir. Pancermanist seferinin ilk madde-i emriyesi "*Mehr land*" tevsi'-i³¹⁷ arâzidir. Şimdiki Almanya, sai' ve 'amelleri daha az semerât ve hasilât veren akvam-ı mütecâvire zararına olarak tevsi'-i arazi edecektir. Fransa, İtalya gibi aslı Cerman olmayan memâlik feth olunacaktır; şimaldeki küçük akvam-ı Cermaniye: Hollanda, İskandinavya, mümkünse iknâ' edilerek imparatorluğun eczâ-yı 'asliyesi meyanına kalb ve ilhak edilecektir. Gobino'nun ve bi'l-hassa Lapoja (1896)'daki nazariyelerini iktibâs ve tevsi' ederek Raymar, halis Cerman olmayan aşâğı 'ırkları 'âli Almanya'dan tefrik etmek suretiyle menfi intihâbât icrâsını keşfe kadar varıyor. Bu intihâbât; etibba³¹⁸ ve vücud-ı beşer mütehassıninden mürekkeb bir komisyon ma'rifetiyle icrâ olunacaktır. Bi'l-akis, halis Cerman olanların teksiri için kâffe-i vesaitden istifade olunacaktır.

Nazariyât-ı mesrude³¹⁹ ne kadar 'acib olursa olsun Cermanizm sisteminin ne derece ifrâta vardığını gösterdiğinden bilmekliğimiz lazımdır. 1911 de Karlsbad'da ini'akad³²⁰ eden bütün Almanlar cem'iyeti kongresinde Almanya arazisi; kesâfet-i³²¹ nüfusuna nazaran pek çok dar bulunduğu ve binaenaleyh henüz Alman lisânıyla mütekellim³²² olan bütün memâlike aynı hal-i müstevli³²³ olmadan tevsi'-i memâlikin lüzum-ı kat'iyesi fikri ileriye sürülmüştür. Coğrafya, tarih; Almanya'nın menafi'-i iktisâdiye ve ahlâkiyesi; "kendisinden vaktiyle tabi'ata mugayyir olarak gasbâne bir

³¹⁴ Büyü yapan, efsun ve sihirle uğraşan kimse, büyücü, sihirbaz.

³¹⁵ Sert, katı, kaba, haşin.

³¹⁶ Berlin 1905.

³¹⁷ Genişletme, genişletilme, yayma.

³¹⁸ Tabipler.

³¹⁹ Söylenmiş, beyan edilmiş, serd olunmuş, mezkûr.

³²⁰ Bir araya gelip toplanma, kurulma.

³²¹ Koyuluk, koyu olma durumu, yoğunluk, sayıca çok olma, kalabalık, çokluk.

³²² Konuşan, söyleyen kimse.

³²³ Bir yeri zapt ve istilâ eden, hükmü, idâresi altına alan.

surette koparılan arazi (memâlik) ve akvâmın imparatorluğa ilhakını “pek ‘ala icâb ettirmektedir. Bu husus Pancermanistlerce artık münakaşa edilmeyen bir kaide-i esasiyedir; gizli ictimâ’ilerinde ise yalnız bu programın hala ne gibi tedâbire tevfikân icrâsı lazım geleceğini tedkik ediyorlar. Birçoklarınca imparatorluğun Hollanda, Belçika, ve kısmen Danimarka’da hasûle getirdiği incizab-ı³²⁴ iktisâdi ve ma’deni o derecede şedid ve bilâ-ter ve buralarda olduğu gibi İngiltere ve Fransacada o kadar az mukavemete müsadifdir³²⁵ ki bu memâlikin ilhakı; işi hal-i tabi’iyesinden çıkarmak demektir. Husûsen böyle bir hareket; İngiltere ve Fransa ile ihtilafât uyandırmak tehlikesinden vâreste³²⁶ değildir. Şark ve şark-ı cenûbi hududları cihetinde 14 milyona karib Alman yaşamaktadır: 9 milyonu Avusturya’da, 2 buçuk milyonu Rusya’da, bundan başka bütün Alman muhacirini; bu memâlike ve Balkan şibh-i ceziresine³²⁷ gelmektedir. Pancermanistlerin vazifesi; bu nokta-i nazardan Cermen ‘anâsırı müstemlekâtının te’mini ve işcâr³²⁸ terakkiyâtının³²⁹ teksiridir. Bu Nazariyâtın coğrafya dersindeki suret-i tatbiki malumdur. Yapılan haritalarda imparatorluk; Padokale’den Petersburg’a Jutland’dan Fiyuma’ya kadar imtidâd ediyor. İsviçre, Lüksemburg, Belçika, Hollanda’nın kaynadığından sarf-ı nazar, bu haritalar; Fransız flanderi, Şampanya, Luren, Feranş Kunteyi³³⁰ dahi ihtiva ediyor.

Bu mekteb terbiyesi, kavm-i mu’azzamın istifadesi için, birkaç ay evvel intişâr eden “Almanya cihangir bir hükümet” gibi kitaplarla ikmal

³²⁴ Bir şeyin câzibesine tutulup ona doğru çekilme. câzibesi sebebiyle ona doğru meyiletme, cezbolunma.

³²⁵ Rastlayan, tesâdüf eden.

³²⁶ Kurtulmuş, halâs olmuş.

³²⁷ Yarımada.

³²⁸ Ağaç yetiştirme, ağaçlandırma

³²⁹ Terakkîler, ilerlemeler, gelişmeler.

³³⁰ Bu cür’etin en yeni misâli, Goethe’ye ‘ilave edilen bir atlasın Fransa haritasında Fransız isimleri yanında, (mesela *Hede niconli France Nivernais*’nin) Alman isimleri yazılmıştır. (Burgogne) Burgud Hochtrrgund (Fronehe Lote) atlas mukaddemesinin bir yerinde ihtârât-ı âtiye vardır: “her haritadaki isimler; gösterdikleri memleketin lisaniyla olan suret-i tesmiyelerini muhafaza etmektedirler: Almanya için Almanca, Fransa için Fransızca, İtalya için İtalyanca.” Bundan istintâc olunur ki Almanlar, Feranş Kunte ve Burgunya’yi Cermen arazisi telakki etmektedirler.

Bu haritada Nis şehri **Nizza** yazılmıştır. Almanlar birçok vilayetlerimizin ilhakını ihzâr ederken hakk-ı sükut olarak İtalya’ya da ufak bir peşkeş çekmeği unutmuyorlar.

edilmiştir. Böyle per-gurur, bir şovenizm ve galeyân-ı hissiyat abidesini anlayub ihata etmek gayr-ı mümkündür. Mukaddemede bu ibareler münderictir: “en ziyade inkişafa mazhar olan zeka, en ‘âli ulûm ve funûn, ve ‘ayn-ı zamanda en sönmez bir kudret-i kavmiye bizdedir. Alman kavmi; vazife-i ulviyesini ifa etmek isterse, bir hükm-i vâzih, bir arzu-yı şedid ve itmi’nan-ı³³¹ vicdan ve kemâl-i metânetle bütün kuvvetlerini bir araya toplamalıdır: Almanya bütün cihana yürü! Sanayi’imiz, ‘ulûmumuz, felsefemizle efkara bahş-ı hürriyet için yürü! Alman fikr-i teşebbüsü, Alman tatbikâtı, Alman âsârı için yürü! (L’allenagne, puissance mondiale =Almanya, cihâni bir hükümet) kitabı bu fikre ‘arz-ı hizmet eder.” Mukaddema bu sözle nihayet bulmaktadır: Alman olmak bir meseretdir.³³²

Memleketin eski sükûtunu, yeni ‘itilâsını, pâyansız³³³ emellerini yalnız çocukların öğrenmesi kafi görülmüyor, bütün kavmin bu ma’luatı unutmaması icâb ediyor. Vakâyi’-i ‘azime-i tarihiye, kavmin hatırasında, muttasıl³³⁴ göz önüne konmak suretiyle muhafaza ettirilmektedir. Almanya’da seyahat eden bir Fransız pek müteellim³³⁵ olur: her yerde Alman muzafferiyâtına tesadüf eder. Ve esefa ki bunlar hep bizim hezimetlerimizdir. Müzelerde, kitapçı dükkanlarının önünde “harb-i mukaddes” tarihi, harekât-ı harbiye ve meydan-ı muharebe edvârı;³³⁶ üçüncü Napolyon’un ceneralleriyle berâber, başları hacilâne³³⁷ eğilmiş, Kral Wilhelm, Bismarc ve Moltke’nin teşkil ettiği muhteşem hey’etin karşısında Sedan esareti, Versay’da ayineler galerisinde imparatorluğun ‘ilânı gibi vakayi’-i tarihiye hep kartpostallar, mahkuk³³⁸ levhalarla gösterilmiştir. Vatanperverliği esaslandırmak için tarih dersine olduğu kadar resimlere de atf-ı ehemmiyet ve sarf-ı himmet edilmiştir. Bu resimlerde Alman askeri, Fransız askerlerinin karşısında bir tavr-ı mağrurane ile başı yukarıda ateşe karşı yürüyen cesur cengaverler halinde gösterilmiştir; bu tabi’idir. Fakat hasma yalnız gülünç veya utanacak

³³¹ Emin olma, emniyet.

³³² Sevinç.

³³³ Nihai.

³³⁴ Aralıksız ve yan yana olan, bitişmiş durumda bulunan, bitişik.

³³⁵ Elemli, kederli, mahzun.

³³⁶ Devirler, çağlar, zamanlar.

³³⁷ Utancından kimsenin yüzüne bakamayacak duruma düşmüş olan, küçük düşüp utanmış, mahçup olmuş.

³³⁸ Sert bir yüzey üzerine çelik kalemle kazılmış veya kabartma şeklinde yazılmış olan, işlenmiş, resmedilmiş, hakk olunmuş.

vaziyetler verilmektedir. Böyle korkak bir düşmana karşı istihsal olunacak muzafferiyetin hiçbir meddahı bulunamaz. Ceneral Kolibart'ın Rayhstag'da irtikab ettiği hata-yı zevki dahi 'ayn-ı haldir: son nisan ayının 8'inde Napolyon'u hunhar ve serseri diye tahkir etmiş, ve "1806 ve 1812'deki Prusyalıların böyle bir adamın ayakları altında ezilmiş kalmış olması pek çok dâ'i-yi hacâlettir"³³⁹ demiştir.

Ya imparatorluğun bir ucundan diğer ucuna kadar bütün Almanya arazisindeki 'azimetpimâ heykeller, abideler! Lapçepig, Kublenç'dekiler; Erfürt Kartalı; Vürt'de üçüncü Frederik Meçukif Hoyzer'de Birinci Wilhelm; Tütüburg'da Arminyus, Ratizbon'da Valhalla, Cermanların Latinler üzerindeki muzafferiyetini bir kat daha temsil etmektedirler.

Berlin'deki muzafferiyet caddesi, bi'l-hassa Neydervalid'de, ma'mul bulunduğu granit ve tuncun hayatınca Alman muzafferiyet ve 'azimeti temsil edecek olan bizim topraklarımızla mütehammir³⁴⁰ bulunan muhib-i Cermanya, bütün mü'essesât; vahşiyâne, 'azametnema, Fransız zevkince gayr-ı kâbil tahammül 'aynı havâsı haizdirler. Ma'mâfih mevzu'larına muvaffak, mukâvemeti gayr-ı kâbil, şiddet-i vahşetle memzuc³⁴¹ bir tesir dahi bahşetmektedirler. Bunlardan maksad bir san'atkarlık zevk ve hissi vücuda getirmek değil daire-i ma'kule-i hissiyatın haricinde, ruhlarda, her şeyden ali ve asil ve ebediyyen muzaffer olan vatan fikrini uyandırmaktır.

Ya sene-i devriyeler: nedir o Sedan yevm-i 'aidindeki meserret-i³⁴² dindarane! Ne der o istiklal harbinin yüzüncü sene-i devriyesinde imparator Wilhelm tarafından ordusuna tevcih edilen ve bunca şa'şalara müstağrak olan hitablar! Bunlarda unutulmuş hiçbir şey yoktur, zira böyle günler, Alman cesaretini, Alman sadakat-i kanunperestisini, Alman harekât-ı kahramanesini; hep Alman fezâilini 'ilâ için en münasib fırsatlardır.

Bu münasebetle bizde cereyan eden ahval ile bir mukayese icrasından zabt-ı nefis edilemez. Ceneral Lamark; fikr-i askeriye-i ihyâ etmek vesaitini arayarak Dezh, Lan, Masena kadar Fransa'ya müte'adid muzafferiyât-ı 'azime te'min eden Kunda, Törn, Villaris, Saks gibi 'âzim-i ricâl-i harbden hiçbirinin 'umumi meydanlarda heykelleri tesis olunmadığından şikayet etti. Uzmandan biri birkaç tanesi rekz³⁴³ olundu. Fakat, onlara hiçbir hatıra bahşetmeden, 1792'ye kadar, bunca şeref-i galibiyet veren ve Fransız

³³⁹ Utanma, mahçup olma, utanç.

³⁴⁰ Ekşiyen, mayalanan, köpüren.

³⁴¹ Karışık, karışmış, meczolmuş.

³⁴² Sevinç.

³⁴³ Dikme, saplama.

namını bütün cihana yayan, parlak muzafferiyetlerimizin yüzüncü sene-i devriyelerini icrâ etmeden yalnız gelib geçici bir vaz'iyette kalmış olan bir hükümetin mevcudiyetini çocuklarımız öğrendikleri zaman ne diyeceklerdir? Bir kavmin, tarih-i askeriyesinde Marngo, Hohenlinden, Austerliç, Yana, Feridland, ve Ağram gibi günleri bulunurda onlar; birer a'id olarak 'ala edilmezlerse vatan 'aleyhine bir cinayet-i hakikiye olur.

Daha eski bir zamana çıkarsak nice parlak hâtîrât-ı askeriye mazlum bıraktığımızı öğreniriz. Akvâm-ı saire; milliyetsiz, küçük hükümetler halinde parça parça bulunduğu bir sırada, ittihâdımızı temin ederek Fransa'ya Avrupa'nın en mu'azzam bir milleti haline getiren, ve mahzâ³⁴⁴ cesaret-i 'irkiyemizle kazanılan, bunca muharebâta layık oldukları derecede bir yevm-i şâdimâni³⁴⁵ tahsis etmek ne kadar faide bahşeder. Onlar da vatan-ı fikr-i fedâkârisini semeredâr³⁴⁶ edecek bitmez, tükenmez bir menba' keşf olunacaktır; hatıratın ihyâ ve 'ilâsı, milliyet hissini muhafaza ve tevsî'i için lazımdır. Zâten bunun netice-i tabi'iyesi de hiss-i millidir: Muhafaza ve 'ilâ-yı mevcudiyet için masruf-ı mesai'-yi namahdûde-i şahsiyenin, bütün bir kavmin 'umumi ve medid³⁴⁷ bir gayreti, ancak ecdaddan müntakıl maddi ve ma'nevi mirâsın muhafazası ve teksiri şartıyla yaşayabilir. Almanlar, bu vazifenin olanca ehemmiyetini fi'ilen takdir etmektedirler. İmparatorları, son martın 10'uncu günü ordu evâmir-i yevmiyesinde bu meseleyi izâh ve tevsî'den başka bir şey yapmadı.

Vatan muhabbetini tahrik ve kavmi müdafa'a-i milliye mesâiline 'alakadar edecek vesaitten biri de cemi'yetlerin harekâtıdır. En mühim cemi'yetler *Flottenverem* Donanma Cemi'yeti, *Wehrverem*=Müdâfa'a-i Milliye Cem'iyeti. Birincinin mensubunu yüz bini mütecâviz idi. Bu mikdâra geçen sene daha iki yüz bin kişi inzimâm³⁴⁸ etti. İmparatorluğun ekseri şehirlerinde merkez komitesine merbut hususi şu'belere mevcuddur. Bu babda 'avâmın nazar-ı dikkatini uyandırmak ve dâima hal-i fa'aliyette bulundurmak için bahriye zâbitlarının emr-i idâresi altında, şehirden şehire dolaştırılan seygar sergiler tesis edilmiştir. Her mektebin talebesi, bütün vatanperver cemi'yetler, bu sergilerin yanına getirilip temâşâ ettirilir. Sergilerde muhtelif sistemdeki sefâin-i harbiye; sînâ'i modellerle gösterilmiştir; torpil, mermi, mitralyöz gibi muharebât-ı bahriyede müsta'mel alât ve edevât dahi mevcuddur. Konferanslar mesâil-i bahriyeye

³⁴⁴ Yalnız, ancak, sâdece, sırf.

³⁴⁵ Sevinç.

³⁴⁶ Beklenen sonuç, netîce, verim.

³⁴⁷ Uzayıp giden, çok süren, uzun.

³⁴⁸ Üstüne ekleme, ilâve etme, katılma.

ibtinâ ettirilmişdir. Cemi'yet; Berlin'de vesâit-i tenvirîye³⁴⁹ ile bir sıra konferans verdi. Her birinde binlerce züvvâr³⁵⁰ toplanmakta idi. Her ini'kâdın³⁵¹ nihâyetinde "Alman bahriyesi sair bi'l-cümle bahriyelere tefevvuk³⁵² etmelidir." Na'raları konferans salonunu çınlatıyordu.

1911 son bahar ve 1912 ilk baharında, hükümet müttehîde³⁵³ ve efkâr-ı 'umumiyenin, sarayın muhâfil-i mühimmesi üzerinde, 'azim bir tezâyüd-i³⁵⁴ kuvva-yı bahriye fikrini kazanmak için icrâ-yı tesir etmesi hususunda Cem'iyetin sahâ-i inkişafa vaz' ettiği fikr-i fa'aliyet kadar müesser ve müfid bir şey olmasın. Cemi'yet; külliyyatlı miktarda eserler ve makaleler neşretti; bunlar dahi yevmi gazeteler tarafından nakl ve izah olunmak suretiyle na-mütenâhi³⁵⁵ teksir³⁵⁶ edildiler.

Bu işler, hep kuvve-i bahriye için idi; fakat Pancermanistler; 'ayn-ı suretle teşvik ve himâyeye mazhar olmayan ordunun uyumakda olduğunu söylediler. Müdafa'î Milliye Cem'iyeti; bu boşluğu doldurmak maksadıyla tesis etti. Cemi'yet-i mezkure yenidir, tarihi: 28 Kanun-ı sâni 1912. Müessesesi; sâbık cemi'yet-i bahriye reisi Ceneral Kaym'dır; müşarileyh riyâset-i sâbikasını, ta'kib-i icrâ edilen 1907³⁵⁷ intihâbâtında terke mecbur oldu. Müdafa'a-i Milliye Cem'iyetinin lüzumunu müşarileyhin mütâla'at-ı atiyesi izâh eder. Her şeyden evvel Almanya'da hissiyât-ı vatanperverânenin takviyesi lâzımdır; diyor, Almanlarda bir fikr-i merdâneniye'nin muhafazasını arıyor; donanmanın tezyidi için cem'iyet-i bahriyede mvaffakiyetle idare ettiği ikdâmât ve mücâdelâtı, şimdi de Alman ordusunun tezyidine sarf etmek istiyor, yegane hedefi de budur:

"Fransa'da tâmü's-saha her ferd orduda hizmete mecbur iken Almanya'da silah taşımaya muktedir olanların yalnız nisfi sancak altındadır. Fransa ve Rusya'nın kuvve-i mevcude-i haziriyesi, Alman ve Avusturya ordularından 750.000 nefer fazladır. Harb-i karib, cephede vaki' olacaktır.

³⁴⁹ Işıklandırma, aydınlatma.

³⁵⁰ Ziyâretçiler.

³⁵¹ Bir araya gelip toplanma, kurulma.

³⁵² Üstün olma.

³⁵³ Birleşmiş, birlik olmuş, birleşik.

³⁵⁴ Artma, çoğalma.

³⁵⁵ Sonsuz, sonu sınırı olmayan.

³⁵⁶ Çoğaltma.

³⁵⁷ Katolikleri ezme gayretiyle Cem'iyetin birçok şu'bâtını incitmiş idi. Baviera şu'besinin hâmisî Prens Leopold alkışlarla reis intihab olundu.

Tanzim-i hesabât zamanı yaklaşıyor hiçbir mahkeme-i beyne'l-milel, bize hukukumuzu tanıttırmak için hükm olamayacaktır.”

Müdafa'a-i Milliye Cem'iyeti, hükümet reddettiği halde ordunun takviyesini bir ay istihâl-i arzu-yı milliyeyi tahrik etmek üzere bütün kuvvetini sarf etmeyi fariza-i zimmeti 'addeymişti.

Ona ihtiyaç görülmedi; baş vekilin 10 Nisan'da Rayhsta'daki nutkundan da anlaşıldığı vechle hükümet imparatoru istihzârât-ı maddiye-i 'askeriyeyi kat'ıyyen tesâdüfe terk etmez, vekayi'-i muhtemelenin 'aksü'l-'amelini daha önce nazar-ı dikkate alır. Alman metodunun hâsse-i³⁵⁸ mümtâzesi; ta'dilâtın biri istihâl edilir edilmez diğerini bila-fâsıla ihzâr etmektedir. Başvekil, ifâdâtında: “teşrîn-i sâni-yi ahirde idi ki esbâb-ı siyâsiye-i hâriciye ve 'askeriyeden dolayı ordumuzun tezyidi lüzumuna harbiye nâzırıyla erkân-ı harbiye-i 'umumiye reisi kana'atle iştirâk ettiler, biz de bunun üzerine yeni projenin ihzârına teşebbüs ettik.” diyor.

Diğer taraftan hiç şüpheye mahal yoktur ki bu husus için hükümet, müdâfa'a-i Milliye Cem'iyeti tarafından ma'nevi bir istinâd almış oldu. Zirâ, ahvâl-i mâliye dolayısıyla henüz mevki'-i fi'ile konmamış olan, mecburi hizmet-i mükellefe-i şahsiyenin Almanya'da ta'mimi³⁵⁹ fikri cem'iyet programının madde-i esâsiyesi idi. Hissiyât-ı vatanperverâneyi ifrât³⁶⁰ derecede neşre tevdi'-i kuvvetle nasıl maksadına muvaffak olduğu ise ma'lumdur: Almanya, halen Rayhştag'a tevdi' edilen kanun-ı 'askeriyeyi en ziyâde cem'iyet-i mezkurenin mesâ'isine medyundur.³⁶¹ Berliner Tagiblat'ın: Pancermanist ceneralleri kâim, Nun Libart, galebe çaldılar.” demekte hakkı vardır. Müdâfa'a-i Milliye Cem'iyeti ve müessesleri muvaffakiyetleriyle iftihâr edebilirler.

Almanya'nın, harb için muhtaç olduğu kuvveti, mümkün olduğu kadar bir hal-i mükemmelliyyete ifrağ ve ihzâr-ı emniyesiyle isti'mâl ettiği vesâit-i ma'neviyye meyânında ordunun, millet arasında en birinci mevki'i dâimâ muhafaza etmiş olduğunu yâd ve tezkâr³⁶² etmek lâzım gelir. Heyet-i zâbitân; mahâfil-i³⁶³ 'aleyh-i ictimâ'ie arasında en müstesna bir mevki'i işgâl etmektedir, bunu kimse münâkaşaya kudretyâb değildir, zâbitânın kabul ve intihâbı şeraiti yalnız bir imtihân işi olmakdan ziyade dahil

³⁵⁸ Bir kişiye mahsus olan.

³⁵⁹ Umûma yayma, genel duruma getirme.

³⁶⁰ Aşırı gitme, ölçüyü aşma, gereğinden fazla ileri gitme.

³⁶¹ Borcu, vereceği olan, borçlu.

³⁶² Hatırlama, anma, hatıra getirme.

³⁶³ ir araya gelinerek konuşulup görüşülen ve çeşitli konularda fikir alış verişinde bulunulan yerler, toplantı yerleri, mahfiller.

olacağı alay-ı hey'et-i zâbitânının muvâfakatına terk edilmiş olduğundan zâten gayr-ı kâbil mukayese bir derecede mevcut olan tekrim³⁶⁴ ve tebci³⁶⁵ keyfiyeti, bir kat daha artmıştır. İmparatorluk muhafızı öyle bir kudret ve haşmet-i garz etmektedir ki onun karşısında her şey rüku' eder. İhtiramât-ı 'umumiye onu bütün müessesât-ı sâire-i devletin fevkine 'ilâ etmektedir.

Bizde son senelerde bu esaslara dair cereyan eden ahvâl-i ruhi'in devâmına mesâğ³⁶⁶ vermek pek fena olur, muhafil-i hükümet nüfuz ve 'askeriye azaltmak, zâbitânı hemşehrilerinin nazarında aşâğılatmak, orduyu mül'abe-i³⁶⁷ bîsud³⁶⁸, muhâfil-i cedidenin teneffüsât ve tahsisatıyla hem âhenk olamayan, beyhude bir hayat-ı zâide gibi göstermek için ellerinden geleni yaptılar. Mademki medeniyetin hal-i hazırında bir memleket, ordusuz yaşanamaz endişesiyle onu hazf³⁶⁹ etmeğe kudreyâb olamıyor, o halde ona da hayât-ı ictimâ'iyeye elzem bir 'uzuv gibi mu'amele etmesi, muhtaç olduğu her nev' takidâta³⁷⁰, lâıyk olduğu her nev' ihtiramâta³⁷¹ mazhar kılması lazımdır. Tenzil³⁷² kadri için, uydurulan "edilen fedakârlıklar semeredâr olmayan bir masrafdır" gibi safsataları imhâ etmeli. Feldmareşal Lord Vulsey'in, vefâtı münasebetiyle İngiliz gazetelerinin neşrettiği, bir mektubda müşârileyh serâpâ³⁷³ fikr-i selâmetle meşmûl³⁷⁴ şu satırları yazıyor: polis hadd-ı zâtında bir hâsılatcı değildir. Ma'mâfih işçilerin hâsılât getiebilmesi tüccarların mahsullerini taht-ı temine almaları için, ona lüzum vardır, dâhil için bir sivil polise, harç için de bir 'askeri polise!....."

Benim tanıdığım tab'a-i beşere göre, her kış; kar ve buzuyla birçok mevcudiyetlere hatme vermekle beraberine nasıl ki senenin mevâsim-i asliyesinden biri ise harbde, öylece hayât-ı 'umumiyenin esaslı bir 'unsurudur. Bunlar şüphesiz hep bariz hakikatlerdendir, fakat halk çabuk unuttuğundan bir def'a fazla tesâdüf etmesi; bahtiyarlıktır. Sâiklerin

³⁶⁴ Saygı gösterme, yüceltme, ululama.

³⁶⁵ Ululama, ağırlama, saygı gösterip ikram etme.

³⁶⁶ İzin, müsâade, cevaz, ruhsat.

³⁶⁷ Oynama, oynaşma.

³⁶⁸ Faydasız, sonuçsuz, boş.

³⁶⁹ Ortadan kaldırılmak, çıkarılmak, silinmek.

³⁷⁰ Dügümllemek; sıvı katlaşmak, koyulaşmak.

³⁷¹ Saygı, hürmet, tâzim.

³⁷² Aşâğı indirme.

³⁷³ Baştan ayağa kadar, baştan başa, bütün, tamamen.

³⁷⁴ Kuşatılmış, içine alınmış olan, bir şeyin içinde bulunan.

vazifesi, bunları hatırlatmak, ve bu suretle icâbına göre hareket, ya'ni orduya, layığıyla maddi bir mevki' ve ictima'i, bir hürmet-i 'umumi te'min etmektir. Saraya duhul, memurin-i mülkiyeden ancak 'ali merâtibe nâil olanlar için bir şeref ve imtiyaz-ı mahsus iken, Almanya ordusunda basit bir mülâzım-ı sâniyi yalnız ispâlitlerini (Apolet) taktirmek suretiyle o müsâ'ade-i 'âliye mazhar kılan 'an'anât; Ren'in öte tarafında, müessesât-ı sâire-i devlete temin-i mevcudiyet edecek olan kuvvete hakikaten en birinci mevki'yi muhafaza ettirmek için muhâfil-i 'âliyede ne derece 'atf-i ehemmiyet edildiğini isbat eder.

Müst'acilen nazar-ı mu'ayeneden geçirdiğimiz şu vâki' ve icraata bakıp da Alman baş vekilinin, Fransız şovenizminin terakkisinden şikayet cesaretini görmesi cidden şâyân-ı hayrettir; fikr-i 'askeriyi bir usule tevfiikan eken Prusya'dır; gurur-ı milliyi de Almanya....

Almanya'da vatanperverliğin tahsil ve tedris programı, birkaç nev'e ayrılır: Çocuklara öğrettikten sonra, delikanlıların, yaşlı adamların ruhunda mütemâdiyyen yaşattırılır. 'Ulemânın, edebânın âsârı, küllisi güzel değildir, çocukların zihnine kolayca girebilecek bir vâsıta-i hulûl³⁷⁵ bulunmuş olur. Yüz sene evvel bir fikr-i millinin fukdâniyla³⁷⁶ düçâr oldukları mesâibin³⁷⁷ 'aks-ı tesirinden doğan bu fikr, hala menba'ının tamgasını taşımakta ve uzmandan biri mümâsil-i³⁷⁸ hezimetlerden ictinâb³⁷⁹ için dâima bir suret-i hususide zer³⁸⁰ ve takviye edilmektedir.

Ne kadar nâ-tamam olursa olsun, bu vatanperverlik, Almanya'ya hadsiz hesabsız hizmetler ifâ etmiştir, halbuki Fransa'da vatan fikri, müellim³⁸¹ bir tarzda zulmetlere³⁸² karışmaktadır. 1890'a doğru edibler, feylesoflar bu fikirle eğlenirler, "vatan oyuncağı" namını verirlerdi. Ahvâl-i ruhiyelerini, mecmu'a-i edebiyelerde tasvir etmeğe da'vet olunan mütefekkirînimiz, Frankfurt mu'ahedesini Otrah Mu'ahedesine kadar eski bulurlar. 1870 harbini, İspanya seferini veli eden vekâyi'-i târihiye sırasına koyuyorlardı, mesâil-i mezkure dahi azar azar kavmi 'alâkadar etmeğe başladı.

Hatme (Sonuç)

³⁷⁵ Bir şeyin içine işleme, girme, nüfuz etme.

³⁷⁶ Yokluk, bulunmama, eksiklik.

³⁷⁷ Zor ve güç işler, zorluklar, müşküller.

³⁷⁸ Benzeyen, andıran.

³⁷⁹ Kaçınma, sakınma, çekinme.

³⁸⁰ Tohum ekme.

³⁸¹ Üzücü, elem veren, acı veren.

³⁸² Karanlık.

İşte sâhib-i makâle Yüzbaşı A.'de Tarele'nin mütâlâ'ası böylece devam edüb bir sahife kadar daha Fransa'nın kayıdsızlıklarından bahs ile hitâm buluyor.

Müşâr Balbenan tanımız olduğumuz, bunca terkiyât ve tekmiîlâta mazhar, dâyin-i³⁸³ cihân olan Fransa'nın âtisi için devr-i endiş-i vatanperverleri, mütefekkirleri bu kadar endişnân görünürlerse zavallı Osmanlı Devleti, biçare İslam ümmeti için hakiki mütefekkirleri nasıl düşünelimdir?!...

Bu makalenin tercümesinden sonra ba'zı vatanperver muharrirlerimizin ahiren telif etmiş buldukları birkaç eseri mütâlâ'a ettim, pek sevdim, bunu bir fâtiha-i hayr-ı istikbâl 'ad ettim. Lakin bu yazılar henüz bütün milleti doyuracak, duygulandıracak bir kemiyette değil. Bu yazarlar teşvik ve yazılar takdir edilmeli ta ki yazarların cüreti, 'adedi artsın. Onun için makale-i mütercimededen evvel bahs ettiğim vechle bütün mütefekkirin toplanmalı, bir fikre hâdim olmalı: "Osmanlı milleti tenvir³⁸⁴ edilecek."

Sâhib-i eserin dahi tedkikât ve beyânâtına göre 1806'dan sonra Prusya bütün hakimiyetini, 'asabiyet-i milliyesini gaib etmiş bir haldedir; Prusya'da Fransız kartalları uçuyor, toprağını Fransız çizmeleri çiğniyor. Elhamdülillah bugün Osmanlı Devleti o halde değildir. Prusya'nın mazisi ile Osmanlı Devleti'nin mazisi kabil-i kıyas bir 'azimetde değildir. Cermanların mazisi de Türklerin istilâ-yı cengâverânesiyle kâbil-i kıyas değildir. Ma'neviyâtı takviye için istinâdgâh edinmeye çabaladıkları dinleri, mezhepleri de din-i islam gibi müşevvik-i³⁸⁵ harb değildir. Fakat buna mukâbil Prusya'da hâl-i hazır Osmanlıları gibi kuru bir tefâhur³⁸⁶-i 'azimet-i ecdâd ile hasmı, cihânı sarf-ı istihkâr³⁸⁷ etmek gibi hatalar irtikâbında devâm ve ısrar edilmedi, edilemedi; çünkü Napolyon; onları amansız bir suretde ezdi. Ve bu hali gören mütefekkirini büyük bir intibahla uyanarak birleştiler. Napolyon'un bütün gaddarane ta'kib, tecrim³⁸⁸ ve tenkillerine rağmen çalıştılar, fedâkar oldular. Semere-i mesâ'ileri olarak da Prusya ile beraber bütün Almanları kurtardılar. Ve bütün terkiyât-ı maddiye ve ma'neviyesiyle mu'azzam Almanya'nın esâsını kurdular. Fa'tebirû yâ ulil ebsâr. İşte sizler de Osmanlı milletindeki fezail ve mezâyâ-yı takviye, nekâyısı izale ederek yerlerine fezâil-i melzumeyi zer' ve tenmiyeye kemâl-i ceditle gayret etmelisiniz. Bunu hiç

³⁸³ Borç veren kimse, alacaklı.

³⁸⁴ Işıklandırma, aydınlatma.

³⁸⁵ Arzusunu, isteğini arttıran, isteklendiren, şevk ve gayrete getiren.

³⁸⁶ Övünme.

³⁸⁷ Hor görme, hakir görme, küçümseme.

³⁸⁸ Cezâlandırma.

kimse diğerinden beklememeli. Benim neme lazım ‘itîyâd-ı sakîmini³⁸⁹ terk ile hep bir uğurda îsâr-ı takviye-i sa’î ve ikdâm etmeli...Başlamak, muvaffakiyetin yarısını istihsâl demektir. Leyse’l-insanü’l-amâ sa’î.

Bu da unutulmamalı ki bugün 3: 4 yüz milyon ehl-i İslâmın içinde hür olarak çalışabilecek yalnız 20: 25 milyon Osmanlı’dır. Diğer biçare yüzlerce milyonların içerisinde öyleleri vardır ki hâkimleri bulunan hükumât-ı mütemeddine tarafından insâniyete has bir terbiye-i fikriye ahzına o medeni (!) hükümetin karar-ı müstemidinesi³⁹⁰ (! ?) ile gayr-ı müstahak ‘ad olunmuşlardır. Bu karar zâlimâne, o biçârelerin ilelebet terakki ve temeddünden³⁹¹ mahrum birer esir olarak yaşamalarını icbâr içindir. Emin olmalı ki hâl-i hazırda bütün za’afıyla beraber devlet ebed müddet-i Osmaniye’nin haiz olduğu makam-ı hilâfet olmasa idi biçare islamlar belki bugün daha müdhiş bir zincir-i esâret altında inim inim inlerlerdi. Cihân-ı İslâmî feth edecek değiliz. Bu gibi malihulyalardan³⁹² geçmeli. Fakat islamların mütemeddin, muazzam, kâdir bir hükumeti mevcut olmalı ki diğer hükumat nezdinde dostâne, nazgâne telmihler, mürâca’atlarla biçare dindaşlarının hukuk-ı hürriyetini tanıttırabilsin. Kuvvete istinâd etmeyen mürâca’atlar ise tesirden hâlidir. Tarih ile beraber zaman-ı hâzır bunu isbât etmiyor mu? Avrupalıların, cihân-ı nasrâniyetin, ‘ast-ı hâzır mütemeddinlerinin “islamlar icrâ-yı hükümet-i hazâisinden mahrumdur.” Nazariye-i gaddarânelerine hak verdirerek bir şâibe-i ‘azamaya daha dîn-i celilimize isnâda vesile bahş olmakla kalmayub bi’l-mecburiye iştirâk edilecek esâret-i mutlaka-i medeniyye (! ?) şimdikiye kadar hiçbir milletin hiçbir din-i müntesibînin³⁹³ uğramadığı bir dergahiye vâsıl olacaktır; zirâ, Avrupa’da “Benî İsrail bir ‘anasır-ı medeniyettir, her kâbiliyeti haizdir. Fakat Müslümanlar bu liyakatı hiçbir zaman göstermemiş ve ba’demâda bu gidişle ilelebet göstermeyeceklerdir” demektedir. Bu fikri izâle için atılan hatavât³⁹⁴ ise henüz o kadar az, o derece basittir ki hedefe vâsıl olmadan mâşinin³⁹⁵ ‘ömri-ı mikdârını ikmâl etmesi hiçbir müsteb’ad³⁹⁶ değildir.

³⁸⁹ Yanlış, hatâlı, bozuk, sakat.

³⁹⁰ Yardım isteyen.

³⁹¹ Medenîleşme, medeniyette ilerleme.

³⁹² Kuruntu, boş hayal, ham hayal.

³⁹³ Bir işe, bir mesleğe girmiş olan, bir kurum veya topluluğun kadrosu içinde yer alan kimse.

³⁹⁴ Hatveler, adımlar.

³⁹⁵ Yürüyen, yürüyerek, yaya olarak, yayan.

³⁹⁶ Uzak görülen, olmasına, gerçekleşmesine ihtimal verilmeyen.

Bizler bunca hakarete, bunca mezâlime lâyıyık mıyız?! Bu gidişle of! Çünkü bu gidiş “teressüm-i tersi bi-keyfe ile ‘Ârabi, inne reke tevmiru-yı ter güşânest”... ‘itirâf edelim bu zavallı milletteki suç hep kısım-ı mütefekkirindir. Avrupa’da ‘âlimler câhillerden daha cesur, daha fedâkardırlar. Bizde ise emr-i bir ‘akıdır. İktisâb-ı ‘ilm ve ma’rifet edenler bizde huzur ve rahatlarını severler, dâima müctenâb, dâima az fedakardırlar; zavallı ‘avâm-ı cahiliye berâber her şeyden ölümünü, menfâ’atini istihkâr eder, fedâkardır. Milletin zaman-ı ahirde uğradığı haksız ta’arruzlarda menâfi’ milleti te’min için bir biçâre hamal oğünki nafakasını boykot nâmına fedâ ederken bizler Viyana modası şık bir boyunbağı, zarif bir çorab giymekten, nefis Kalabaka zeytinini yemekten vazgeçmedik. ‘iânelere bakılsın, en çok ‘Îâne veren ‘avâm ve kısım-ı fukaradır. Memurin içinde en ziyade ‘iâne veren garib değil midir ki en pest³⁹⁷ tabakadır. Rütbe, mevki’ ‘ilm ve ma’rifet büyüdükçe müntesibini kendilerini bu gibi fedâkarlıklardan münezzehtutmağa çalışıyorlar. Bu bir acı hakikiyettir, fakat ne yapmalı? bu böyledir. Mütefekkirin; milletin en büyük müteşebbislerinden, fedakarlarından olmağa özenmedikçe, bu fikir yerleşmedikçe bu zavallı milletin ‘akıbeti vahimdir. Bakan hükümetleri kendi kendine mi vücud buldu? İleri gelen mütefekkirler, her türlü fedakarlığa katlanarak, ölüme istihkâr ederek çalışdılar da milletleri uyanabildi. Bugün Bulgarların en büyük şâ’iri Vazov Bulgaristan’ın teşkilinden evvel nasıl bir hayat geçirdi? Onu tedkik etmeli! Şâ’ir harb için milleti teşvik edecek hikâyeleri harbde bi’z-zat bulunarak tertib etmişdir. Efrâd-ı milletin ‘askerlik hakkında neleri düşünmesi, neleri hissetmesi lazım geleceğini bi’z-zat görüb anladıktan sonra, güzel, vatanperverane hikayelerle telkine çalışmıştır. Biz de belki bir kaç Vazov vardır, belki ona fâikdirler, lakin onun himmet ve hizmetini ibrâzda el-yevm ‘âcizdirler.. Ey Osmanlı mütefekkirini artık birleşin, bu zavallı millete acıyın, acıyın da onu nurlandıрмаğa, gıdâ-yı hayat vermeğe çalışın! Milletın babaları sizsiniz! Evladlarınızı besilemeyecek misiniz, onları yetiştirmeyecek misiniz?... Ümid kesilmişdir, demeyin! Latekontu!...” Ser-celili müdderisi nevmididdir. Unutmayın ki dört yüz milyon ehl-i islâm gözlerini bize dikmiştir, bizim selâmetimizi, terakkimizi bekliyor; nûr-ı medeniyet-i islâmiyeyi bizler îkâd edeceğiz. Osmanlı mütefekkirini vazifesini ifâ etmemekle yalnız Osmanlı milletinın değil, bütün müslümanların, kâffe-i ecdâd ve ahfâdının düçâr-ı tel’ini olur. İnsan olduğumuzu ‘âlîme tanıttırmak için sizin himmetiniz lazımdır, bunu esirgemeyin! Vebâl büyükdür, edebidir, sanırım cinâyetlerin de en büyükdür. Tarih denilen

³⁹⁷ Aşağı, alçak. Karşıtı.

NARİNC, Ö. & ŞAHİN, A. & GENÇ, Z. & TAHİRLER, A. & AYTEKİN, M. (2023).
Almanya Nasıl Dirildi ve Harbe Hazırlandı?. ANKARAD, 4(8), 175-216.

mahkeme-i kübrânın karşısında hacil,³⁹⁸ zelil, cani vaziyetiyle çıkmaktan
kurtulmak için birleşmeli, Osmanlı milletini uyandırmalı; tevfik
Allahdandır.

Fiyatı 2 guruşdır.

Kaynakça

Günümüz Türkçesine aktarılan eserin orijinal nüshası için:

<https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/50e7f5ae-0f1e-4c92-8be7-27a8677cb107> (Erişim Tarihi: 25.12.2023)

TBMM Kütüphanesi, Ek Depo, Yer Numarası: 70000731.

Sözlükler

SAMİ, Şemseddin, Kamus-ı Türki, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2004.

DEVELLİOĞLU, Ferit, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat, Aydın
Kitabevi, Ankara, 2005.

³⁹⁸ Utancından kimsenin yüzüne bakamayacak duruma düşmüş olan, küçük düşüp
utanmış, mahçup olmuş.